

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Znalecký posudek v trestním řízení

Michaela Bervidová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Diplomová práce

Znalecký posudek v trestním řízení

Michaela Bervidová

Vedoucí práce: JUDr. Simona Stočesová, Ph.D., LL.M.

Plzeň

2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Znalecký posudek v trestním řízení* vypracovala samostatně a citovala jsem veškeré použité zdroje.

V Plzni 30.3.2020

.....

Michaela Bervidová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., LL.M. za odborné vedení a užitečné připomínky, kterými mi pomohla ke zpracování této práce. Rovněž bych ráda vyjádřila svůj dík rodině a přátelům, kteří mi byli oporou po celou dobu studia.

Obsah

Seznam použitých zkratk	1
1. Úvod	2
2. Dokazování v trestním řízení	4
2.1. Základní pojmy důkazního práva	5
2.2. Dělení důkazů	8
2.3. Subjekty dokazování	9
2.4. Právní úprava dokazování	10
2.4.1. Zákonná úprava	10
2.4.2. Ústavní limity dokazování	11
2.5. Základní zásady dokazování	13
2.5.1. Zásada presumpce nevin	13
2.5.2. Zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností	14
2.5.3. Zásada vyhledávací	16
2.5.4. Zásada volného hodnocení důkazů	18
2.5.5. Zásada veřejnosti	21
2.5.6. Zásada ústnosti	22
2.5.7. Zásada bezprostřednosti	24
2.6. Předmět a rozsah dokazování	25
2.6.1. Předmět dokazování	25
2.6.2. Rozsah dokazování	27
2.7. Průběh dokazování	28
2.7.1. Dokazování v přípravném řízení	29
2.7.2. Dokazování v řízení před soudem	31
2.8. Důkazní prostředky	34
3. Znalecký posudek a právní úprava znaleckého zkoumání a dokazování v České republice	36
3.1. Právní úprava znaleckého zkoumání a dokazování	39

3.2.	Znalec	40
3.3.	Znalecký ústav	41
3.4.	Jmenování znalce.....	43
3.5.	Seznam znalců a tlumočnicků a seznam znaleckých ústavů	46
3.6.	Znalec ad hoc	47
3.7.	Práva a povinnosti znalce	48
3.7.1.	Povinnosti znalce	48
3.7.2.	Práva znalce	53
3.8.	Odpovědnost znalce.....	54
3.9.	Pozastavení a zánik práva vykonávat znaleckou činnost	56
3.9.1.	Pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost	56
3.9.2.	Zánik práva vykonávat znaleckou činnost.....	57
3.10.	Správa znalecké činnosti.....	59
3.11.	Znalecký posudek	60
3.11.1.	Forma a náležitosti znaleckého posudku	60
3.11.2.	Hodnocení znaleckého posudku	62
3.11.3.	Vady znaleckého posudku	64
3.12.	Znalecké dokazování v trestním řízení	65
3.12.1.	Přibrání znalce	65
3.12.2.	Námítky proti opatření o přibrání znalce	66
3.12.3.	Příprava znaleckého posudku	67
3.12.4.	Výslech znalce	68
4.	Srovnání s vybranou zahraniční právní úpravou.....	71
4.1.	Trestný poriadok.....	71
4.2.	Zákon o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch	74
5.	Závěr a návrhy de lege ferenda	77
6.	Resumé	80
7.	Seznam použité literatury	81

Seznam použitých zkratk

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EÚLP – Evropská úmluva o ochraně lidských práv

LZPS – Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

NZnalZ – zákon č. 254/2019 Sb. o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech

SDEU – Soudní dvůr Evropské unie

tr. por. – zákon č. 301/2005 Z. z. trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

TrŘ – zákon č. 40/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

TrZ – zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Ústava – Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

zák. o znalcoch – zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočnících a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ve znění pozdějších předpisů

ZnalV – vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

ZnalZ – zákon č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

ZMJS – zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů

ZSVM – zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

ZTOPO – zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob, ve znění pozdějších předpisů

1. Úvod

Téma znaleckého dokazování je v současnosti aktuální v souvislosti s přijetím nové právní úpravy znalecké činnosti. Proto jsem se vzhledem ke svému zájmu o trestní právo rozhodla zvolit téma znaleckého dokazování v trestním řízení. Mým původním záměrem bylo věnovat se v této práci nejen obecné právní úpravě znaleckého dokazování, ale poskytnout i vhled do některého konkrétního znaleckého oboru. Vzhledem k tomu, že však v průběhu psaní této práce došlo k přijetí zákona č. 254/2019 Sb. o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, který nahradil poněkud zastaralý a současným podmínkám již nevyhovující zákon č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících, rozhodla jsem se pojednání o konkrétním znaleckém oboru vypustit a věnovat se v širším rozsahu srovnání původní a nové právní úpravy znalecké činnosti.

V této práci si vedle porovnání původní a nové právní úpravy kladu za cíl porovnat také českou právní úpravu s úpravou slovenskou, která vychází, vzhledem ke společné historii České a Slovenské republiky, z právní úpravy zákona č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících, tedy z úpravy stále platné na území České republiky. Na základě provedeného srovnání bych ráda poukázala na základní problémy, které v souvislosti se znaleckým dokazováním v trestním řízení vyvstávají, a na jejich možná řešení.

Za účelem podání uceleného pojednání o znaleckém dokazování jsem zařadila na první místo kapitoly pojednávající obecně o dokazování v trestním řízení. Vzhledem k významu dodržování základních zásad dokazování nejen v rámci dokazování v trestním řízení obecně, ale i v rámci dokazování znaleckého, jim věnuji v této kapitole zvýšenou pozornost.

Další kapitola se věnuje právní úpravě znaleckého posudku a znaleckého zkoumání a dokazování v českém právním prostředí. Právě tato kapitola obsahuje komparaci původní a nové právní úpravy znalecké činnosti a dále pojednání o znaleckém dokazování v trestním řízení, jak je upraveno zákonem č. 40/1961 Sb. o trestním řízení soudním, s poukázáním na problémy znaleckého dokazování, které se pojí se samotným zákonným zněním této úpravy, i s aplikací těchto zákonů v praxi.

Poslední kapitola obsahuje stručné pojednání o právní úpravě znaleckého dokazování podle slovenského právního řádu a komparaci této úpravy s již popsanou právní úpravou českou. Důvodem tohoto srovnání je možnost načerpat inspiraci ze slovenské právní úpravy, která má vzhledem k jejich společným kořenům, blízko k právní úpravě české.

V závěru shrnuji zjištění, k nimž jsem v rámci předchozího textu dospěla, zejména jde-li o neřešené problémy právní úpravy a její aplikace a návrhy jejich možných řešení.

2. Dokazování v trestním řízení

Dokazování je jednou z charakteristických a zároveň nejdůležitějších činností orgánů činných v trestním řízení. Důležitost dokazování spočívá už ve vymezení účelu trestního řízení, jak ho podává § 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen trestní řád nebo TrŘ). Účelem trestního řízení je „*upravit postup orgánů v něm činných a dalších osob, které se trestního řízení účastní tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni, resp. určit, zda událost, která se stala předmětem řízení, je či není trestným činem a kdo je pachatelem činu.*“¹

Můžeme tedy shrnout, že celý průběh trestního řízení má v důsledku vést k rozhodnutí soudu v meritu věci, k němuž dochází na základě provedeného dokazování, jímž má soud dojít ke zjištění skutkového podkladu pro své rozhodnutí. Správnost a spravedlivost rozhodnutí závisí na míře úplnosti a věrnosti skutkového podkladu pro rozhodnutí. Z tohoto důvodu se vedle činnosti rozhodovací jedná o nejdůležitější činnost orgánů činných v trestním řízení.²

Přestože za těžiště dokazování, pokud jde o posouzení viny obžalovaného, se zejména po novele provedené zákonem č. 265/2001 Sb., která výrazně zúžila možnosti dokazování v přípravném řízení, považuje hlavní líčení,³ je třeba uvědomovat si, že se dokazování prolíná celým trestním řízením, každou jeho fází od jeho počátku až do konce, a v určité míře je obsaženo i ve fázi před zahájením trestního řízení a neprovádí je proto jen soud, ale všechny orgány činné v trestním řízení, jimiž je kromě soudu také státní zástupce a policejní orgán. Stejně tak je třeba zmínit, že dokazování se netýká pouze rozhodování ve věci samé, ale samozřejmě i některých procesních rozhodnutí, jako je např. rozhodnutí o vazbě,⁴ a rozhodnutí mezitímních, jakým může být například rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.⁵

¹ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl, (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 871.

² ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 345.

³ Tamtéž, s. 346.

⁴ PROVAZNÍK, J. Vybrané problémy současného modelu dokazování v trestním řízení. In KALVODOVÁ, Věra; HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Dokazování v trestním řízení. Právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 28.

⁵ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 345.

Trestní řízení je konáno vždy o události již minulé, které se orgány činné v trestním řízení, které toto řízení konají, neúčastnily a účastnit se jí nemohly, jelikož by se jednalo o důvod jejich vyloučení pro podjatost, neboť by byla ohrožena jejich nestrannost. Dokazování je proto jediným způsobem, jakým orgány činné v trestním řízení mohou zrekonstruovat průběh a okolnosti vyšetřovaného skutku a dobrat se tak skutkového podkladu pro rozhodnutí.⁶ V trestním řízení nicméně nemusí být vždy dokazovány pouze skutkové okolnosti, které se odehrály v minulosti. Soud je např. v případě vyměření výše peněžitého trestu povinen přihlídnout k osobním a majetkovým poměrům obžalovaného a v tomto případě se samozřejmě zabývá aktuálním stavem, pokud jde ale o rozhodnutí o vině, vždy je dokazována událost minulé.⁷

2.1. Základní pojmy důkazního práva

Přestože trestní řád neposkytuje legální definice stěžejních pojmů důkazního práva a vzhledem k blízké souvislosti mezi formou a obsahem poznání ani důsledně nerozlišuje mezi pojmy důkaz, důkazní prostředek a pramen důkazu, aniž by tím působil výrazné interpretační či praktické aplikační problémy, teorie tak činí.⁸ Pro jasnost a přehlednost následující stati je proto na místě definovat alespoň některé z těchto základních pojmů:

Dokazováním je v trestním právu procesním míněn zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, případně dalších subjektů řízení, jehož úkolem je dát orgánům činným v trestním řízení prostředky k poznání skutečností důležitých pro trestní řízení.⁹ Tento postup zahrnuje tři základní stádia, a to:

- vyhledávání důkazů, jako činnost, která směřuje k opatření a zajištění pro trestní řízení relevantních konkrétních skutečností, které mají být následně provedeny a hodnoceny,

⁶ FRYŠTÁK, Marek; KREJČÍ, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2009, s. 11.

⁷ PROVAZNÍK, J. Vybrané problémy současného modelu dokazování v trestním řízení. In KALVODOVÁ, Věra; HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Dokazování v trestním řízení. Právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 29.

⁸ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 229.

⁹ POLČÁK, Radim; PŮRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 46.

- provádění důkazů, jako procesní činnost orgánů činných v trestním řízení, která spočívá ve zjištění předmětu důkazu předepsaným způsobem, a
- hodnocení zajištěných důkazů, jako myšlenkový postup, kterým dochází ke zhodnocení závažnosti, zákonnosti, věrohodnosti a pravdivosti důkazu. Součástí stádia hodnocení je prověrka důkazů, která znamená, že orgány činné v trestním řízení musejí během trestního řízení na základě skutečností nově zjištěných v průběhu dokazování přehodnocovat závěry, které již učinily o dříve provedených důkazech.

Stádia dokazování od sebe nejsou izolována, naopak spolu úzce souvisejí a mnohdy se prolínají. To platí, zejména pokud jde o stádia provádění a hodnocení důkazů, která mnohdy probíhají současně.¹⁰

Teorie dělí dokazování na dokazování empirické, tedy takové, k němuž je využíváno smyslového vnímání, a dokazování racionální, k němuž se využívá myšlení, rozumové postupy a abstrakce. Nicméně v praxi využití těchto postupů splývá – využívá se jejich kombinace; jedná se proto pouze o dělení umělé.¹¹

Předmětem důkazu, resp. dokazování, je z hlediska trestního řízení relevantní skutečnost, k jejímuž zjištění má orgán činný v trestním řízení za zákonem stanovené součinnosti stran prostřednictvím dokazování dojít.¹² Budeme-li rozlišovat mezi předmětem důkazu a předmětem dokazování, pak předmětem dokazování bude soubor skutečností, které je třeba v rámci celého trestního řízení dokázat, zatímco předmětem jednotlivého důkazu bude dílčí skutečnost, která má být důkazem prokázána.¹³

Důkazní prostředek je možné chápat jako procesní činnost orgánů činných v trestním řízení, případně stran trestního řízení, která slouží k poznání určité skutečnosti, tedy předmětu důkazu. Orgány činné v trestním řízení za tímto účelem disponují nástroji, kterými může být například výslech svědka, čtení

¹⁰ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 345–346.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 345.

¹² Tamtéž, s. 348.

¹³ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 347.

listiny, ohledání místa a další. V souladu se zásadou volného hodnocení důkazů není žádný z důkazních prostředků považován za průkaznější než jiný. Jeho význam a hodnota se odvíjí od okolností konkrétního případu a od jeho porovnání s ostatními důkazními prostředky. Trestní řád v ustanovení § 89 odst. 2 stanoví, že jako důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, a podává demonstrativní výčet důkazních prostředků.¹⁴ Tímto umožňuje využití mnohých dalších, trestním řádem neupravených, důkazních prostředků, zejména kriminalistických metod a postupů.¹⁵ Více k důkazním prostředkům viz podkapitulu 2.8.

Pramenem důkazu je nositel informace, z něhož orgány činné v trestním řízení čerpají poznatky, které jsou předmětem dokazování. Tradičně se dělí na osobní, kam se řadí výslech obviněného, svědka a znalce a ohledání osoby, a věcné, kam spadá přečtení listiny a ohledání předmětů.¹⁶

Za důkaz lze dle ustanovení § 89 odst. 2 TrŘ považovat vše, co může přispět k objasnění věci. Tato skromná definice však není z hlediska vymezení základních pojmů důkazního práva dostačující, proto odborná literatura definuje důkaz přesněji, například jako „*přímý poznatek získaný z provedeného důkazního prostředku o předmětu dokazování*“,¹⁷ či jako „*výsledek činnosti orgánu činného v trestním řízení při dokazování*“.¹⁸ Důkazem může být například obsah výpovědi svědka či výsledek ohledání místa, atd. Důkazem z procesního hlediska je i takový poznatek vycházející z dokazování, který je nepravdivý, nezávažný, či dokonce nezákonný a i s takovým důkazem se orgán činný v trestním řízení musí vypořádat.¹⁹

¹⁴ POLČÁK, Radim; PÚRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 57–58.

¹⁵ Kriminalistika může být definována jako „*samostatný vědní obor, který zkoumá zákonitosti vzniku, zániku, vyhledávání, zajišťování, zkoumání a využívání kriminalistických stop, jiných soudních důkazů a kriminalisticky významných skutečností a vypracovává na základě potřeb trestního zákona a trestního řádu metody, postupy, prostředky a operace v zájmu úspěšného odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti.*“ – viz STRAUS, Jirí a kol. *Úvod do kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 7.

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 348.

¹⁷ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 17.

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1333.

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 349.

2.2. Dělení důkazů

Existují různá kritéria pro dělení důkazů, nicméně tradičně bývají uváděna zejména dělení důkazů na základě kritéria vztahu k předmětu řízení, pramene důkazu a vztahu k dokazované skutečnosti.

Podle kritéria vztahu k předmětu řízení jsou důkazy děleny na usvědčující, které prokazují okolnosti svědčící proti obviněnému, a ospravedlňující, které potvrzují okolnosti, které obvinění vyvracejí. Tentýž důkaz však může mít za určitých okolností zároveň povahu důkazu usvědčujícího i ospravedlňujícího, případně se může v průběhu dokazování ukázat, že důkaz původně hodnocený jako usvědčující svědčí naopak ve prospěch obviněného, proto je konečná klasifikace důkazů prováděna až po závěrečném hodnocení důkazů. Toto dělení používá trestní řád právě proto, že umožňuje změnu klasifikace, kterou by dělení důkazů na důkazy obhajoby a důkazy obžaloby neumožňovalo.

Podle pramene důkazu rozlišujeme důkazy původní/bezprostřední, které pochází z přímého zdroje, jako je například výpověď očitého svědka či originál listiny, a důkazy odvozené/zprostředkované, které pocházejí z pramene zprostředkovaného, například výpověď svědka z doslechu či kopie listiny. Odvozené důkazy mohou být kvůli riziku zkomolení dále od pravdy než důkazy původní, proto mají orgány činné v trestním řízení usilovat o získání důkazů původních. Přesto, pokud nejsou původní důkazy dosažitelné, je možné rozhodnout pouze na základě důkazů odvozených.

Podle vztahu k dokazované skutečnosti je možné rozdělit důkazy na přímé/prosté, jimiž se přímo dokazuje hlavní skutečnost, a nepřímé/složené, které dokazují skutečnosti vedlejší, z nichž lze ale na skutečnost hlavní usuzovat (jde například o výsledky odorologického zkoumání či výsledky analýzy DNA). Dokazování nepřímými důkazy je sice složitější, jelikož jediný nepřímý důkaz nepostačí k dokázání hlavní skutečnosti, a je proto nutné dokázat ji ve spojení s dalšími nepřímými důkazy, ale stejně jako v případě odvozených důkazů se jimi lze dobrat poznání, na jehož základě je možné rozhodnout. Význam nepřímých důkazů spočívá i v tom, že je jich možné využít k prověření důkazů přímých.²⁰

²⁰ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 358.

2.3. Subjekty dokazování

Subjekty dokazování je možné definovat jako „osoby, které se účastní procesu dokazování a vykonávají vliv na jeho průběh a výsledky svými úkony, k nimž je zákon opravňuje nebo zavazuje“.²¹ Protože trestní řád nevymezuje, které osoby mezi subjekty dokazování spadají, je nutno dovodit výčet subjektů dokazování z role, kterou v rámci trestního řízení z hlediska dokazování sehrávají. Trestní právo procesní však operuje s termíny subjekt a strana trestního řízení, které používá i důkazní právo. Hovoří-li o nich důkazní právo, je třeba tyto termíny chápat i jako subjekt a stranu dokazování.²² Na základě významu, který v rámci dokazování mají, je možné rozdělit subjekty dokazování do tří skupin:

- 1) orgány činné v trestním řízení, jejichž úloha v dokazování spočívá v určení předmětu a rozsahu dokazování, ve vyhledávání, zajišťování, provádění, prověřování a hodnocení důkazů, dále odpovídají za zákonný průběh dokazování, který zároveň organizují tak, aby měly možnost uplatnit svá práva v dokazování i další subjekty;
- 2) strany trestního řízení, které jsou oprávněny navrhnout provedení důkazu nebo ho samy vyhledat a předložit, případně osobně důkaz poskytnout (např. výpovědi obviněného, svědeckou výpovědi poškozeného), dále se mohou k prováděným důkazům vyjadřovat a klást vyslýcháným osobám otázky, a
- 3) ostatní osoby, mají-li vliv na dokazování – takovou osobou je např. znalec, který může být v případě potřeby přítomen při výslechu obviněného a svědků a pro potřeby podání znaleckého posudku klást těmto osobám otázky, nebo navrhnout provedení důkazů potřebných k podání znaleckého posudku,²³ dále jsou subjektem dokazování osoby, které jsou povinny předložit nebo vydat věc důležitou pro trestní řízení,²⁴ která může být v trestním řízení použita jako důkaz, a další.²⁵

²¹ MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Jan; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 466.

²² CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 49.

²³ Viz § 107 odst. 1 TrŘ

²⁴ Viz § 78 TrŘ

²⁵ POLČÁK, Radim; PÚRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 52.

2.4. Právní úprava dokazování

Dokazování je upraveno důkazním právem, tedy souborem norem, které upravují stádia dokazování, tedy vyhledávání, provádění a hodnocení důkazů (k nim podrobněji níže), týká se tedy převážně postupu orgánů činných v trestním řízení během dokazování, ale může se týkat i jiných subjektů, např. obviněného, jeho obhájce, poškozeného či znalce.²⁶

2.4.1. Zákonná úprava

Základy důkazního práva jsou položeny v hlavě páté (v § 89 až § 118) TrŘ. Vedle hlavy páté je třeba hledat ustanovení týkající se důkazního práva např. v § 2 TrŘ, který obsahuje základní zásady důkazního práva, ale i v některých dalších ustanoveních, která se týkají dokazování v jednotlivých stádiích trestního řízení (příkladem může být provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů před zahájením trestního stíhání, jehož úprava je roztržena mezi několik paragrafů TrŘ).²⁷ Do právní úpravy důkazního práva obsažené v trestním řádu zasáhla spousta novel. Nejvýraznější z nich přinesl zákon č. 265/2001 Sb., který měl být předzvěstí plánované rekonstrukce trestního řízení.²⁸

Neodporuje-li tomu povaha věci, obecná úprava dokazování se použije nejen pro řízení ve věcech fyzických, ale i právnických osob (dle § 1 odst. 2 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, dále jen ZTOPO). Zvláštní úprava pro dokazování ve věcech trestního řízení proti mladistvým obsažená v §55 až §58 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSVM), zohledňuje osobu mladistvého v tom smyslu, že stanoví nutnost co nejdůkladnějšího zjištění poměrů mladistvého (jeho osobní, rodinné a sociální poměry) a zdůrazňuje potřebu ohleduplného postupu vůči mladistvému a šetření jeho osobnosti.²⁹

Protože některé trestné činy, a v souvislosti s nimi i dokazování v řízení o těchto trestných činech, mohou přesahovat hranice České republiky, je třeba

²⁶ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 345.

²⁷ Více viz POLČÁK, Radim; PÚRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 46-49.

²⁸ Více k plánovaným změnám viz JELÍNEK, Jiří. Dokazování z hlediska budoucí právní úpravy českého trestního řádu. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, s. 13-18.

²⁹ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 43.

mezi právní předpisy upravující důkazní právo zahrnout rovněž zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (dále jen ZMJS), který v § 39 a násl. upravuje možnosti opatření důkazů v cizině prostřednictvím institutu dožádání. Podmínkou použití důkazů získaných prostřednictvím dožádání z ciziny je dle § 42 odst. 2 ZMJS získání těchto důkazů v souladu s právním řádem České republiky, nebo v souladu s právním řádem dotčeného cizího státu a dle § 5 odst. 1 ZMJS zároveň nikoliv rozporu s ústavním pořádkem České republiky nebo s takovou zásadou právního řádu České republiky, na které je třeba bez výhrady trvat.³⁰

2.4.2. Ústavní limity dokazování

Nutnost respektování ústavních norem, ale i mezinárodních norem týkajících se lidských práv a základních svobod, se samozřejmě netýká jen dožádání, ale i procesu vyhledávání, opatřování a provádění důkazů potřebných pro trestní řízení v domácích podmínkách na půdě České republiky zdejšími orgány činnými v trestním řízení, protože proces dokazování mnohdy výrazně zasahuje do základních práv a svobod, které tyto normy garantují.³¹ Základním předpokladem pro naplnění účelu trestního řízení tak, jak byl definován výše, je naplnění požadavku na spravedlivý trestní proces,³² který je vyjádřen zejména v čl. 96 Ústavy, čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen LZPS), čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále jen EÚLP) a čl. 15 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

Z principů spadajících pod zásadu spravedlivého trestního procesu je z hlediska dokazování v trestním řízení zásadní princip rovnosti stran vyjádřený v čl. 96 odst. 1 Ústavy a čl. 37 odst. 3 LZPS.³³ Tato zásada je realizována zejména prostřednictvím práva procesních stran vyhledávat a předkládat soudu důkazy, nebo navrhnout jejich provedení, obsaženým v § 89 odst. 2 TrŘ, přičemž zákon nepokládá za důvod odmítnutí důkazu, že jej nevyhledal nebo nevyžádal orgán

³⁰ POLČÁK, Radim; PÚRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s.49.

³¹ Tamtéž, s.49.

³² CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 19.

³³ POLČÁK, Radim; PÚRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 50.

činný v trestním řízení. Toto ustanovení je dále rozvedeno judikaturou Ústavního soudu tak, že pokud má dojít k odmítnutí důkazu navrženého procesní stranou, soud toto rozhodnutí musí přesvědčivě odůvodnit tak, aby bylo jasné, jakým způsobem dospěl k závěru, že provedení navrhovaného důkazu je nadbytečné.³⁴

Judikatura vymezuje pouze tři důvody pro neakceptování navrhovaných důkazů. Prvním je, že skutečnost, kterou má navrhovaný důkaz ověřit či vyvrátit, je pro trestní řízení irelevantní. Druhým důvodem je, že důkazem není možné ověřit ani vyvrátit tvrzenou skutečnost, tedy že nedisponuje vypovídací potencií. Posledním důvodem je nadbytečnost důkazu, tedy že tvrzená skutečnost již byla prostřednictvím jiných, již provedených, důkazů bez důvodných pochybností ověřena či vyvrácena.³⁵ Zásada rovnosti stran tedy neznamená povinnost soudu provést všechny stranami navrhované důkazy, ale ani povinnost dbát na to, aby důkazy provedené na návrh stran byly v určitém poměru.³⁶

Pod princip spravedlivého procesu spadají další dvě důležité úzce související zásady dokazování zakotvené na ústavní úrovni, jimiž jsou zásada veřejnosti a ústnosti. Obě jsou obsaženy v čl. 96 odst. 2 Ústavy a zásada veřejnosti rovněž v čl. 38 odst. 2 LZPS a čl. 6 odst. 1 EÚLP. Další stěžejní zásadou dokazování v trestním řízení, která požívá ústavní ochrany, je zásada presumpce nevinny zakotvená v čl. 40 odst. 2 LZPS.³⁷ O těchto zásadách bude podrobněji pojednáno v podkapitole 2.5.

Další z ústavních limitů, který se vztahuje k procesu dokazování, je vyjádřen v čl. 12 LZPS, který stanoví, že obydlí je nedotknutelné a není povoleno vstoupit do něj bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Toto právo je pro účely trestního řízení prolomeno ustanovením odst. 2 téhož článku, který umožňuje provedení domovní prohlídky na písemný souhlas soudce, přičemž podrobnosti stanoví TrŘ. Obdobně je tomu v případě práva na listovní tajemství obsaženého v čl. 13 LZPS, které je rovněž možné prolomit za účelem zajištění důkazů pro trestní řízení.³⁸

³⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 51/96.

³⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 733/01.

³⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 32/95.

³⁷ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 23-25.

³⁸ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 22.

2.5. Základní zásady dokazování

Celým systémem trestního práva procesního se prolínají základní právní zásady, jakožto „základní právní ideje, na kterých je vybudováno trestní řízení jako celek“, ³⁹ které představují východiska pro tvorbu, interpretaci a aplikaci právních norem. Některé ze zásad trestního práva procesního jsou vyjádřeny na ústavní úrovni (viz podkapitolu 2.4.2), jiné jsou definovány až zákonem, nicméně jednotlivé zásady spolu úzce souvisejí a navazují na sebe a společně tvoří ucelenou soustavu. Základní zásady obsažené v §2 TrŘ je možné rozdělit na zásady společné celému trestnímu řízení, zásady zahájení trestního řízení a zásady dokazování. ⁴⁰ Vzhledem k rozsahu a tématu práce se zaměřím pouze na zásady, které odborná literatura řadí mezi zásady dokazování v trestním řízení, k nimž patří následující:

2.5.1. Zásada presumpce nevinny

Jak bylo řečeno výše, zásada presumpce nevinny je zásadou ústavní, obsaženou v Listině a EÚLP, nicméně je zakotvena i v § 2 odst. 2 TrŘ. Její podstatou je požadavek, aby bylo s každým zacházeno jako s nevinným do doby, než mu bude pravomocným odsuzujícím rozsudkem prokázána vina. ⁴¹ Konkrétním vyjádřením tohoto pravidla je například zproštění obžaloby podle § 226, písm. c) TrŘ z důvodu neprokázání skutečnosti, že skutek, pro nějž byl obžalovaný postaven před soud, spáchal právě obžalovaný. Nedokázaná vina má proto podle této zásady stejný význam jako dokázaná nevina. ⁴²

Zásada presumpce nevinny je dále rozvíjena jednotlivými procesními pravidly, která jsou v ní implicitně obsažena. Prvním z nich je pravidlo *in dubio pro reo*, podle něhož je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného, pokud má soud důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku nebo osobě pachatele, které není možné odstranit ani provedením dalších důkazů. ⁴³ To se týká pouze otázek skutkových, nikoliv otázek právních, k nimž musí orgán činný v trestním řízení zaujmout jednoznačné stanovisko ve smyslu zásady *iura novit curia*. ⁴⁴

³⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 19.

⁴⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 50-51.

⁴¹ NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 43.

⁴² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 22.

⁴³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 864/11.

⁴⁴ NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 43.

Druhým významným pravidlem, které vyplývá ze zásady presumpce nevinny, je povinnost orgánů činných v trestním řízení úplně a nepochybně prokázat obviněnému vinu. Z tohoto důvodu zásada presumpce nevinny úzce souvisí se zásadou zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností,⁴⁵ o níž bude pojednáno níže. Povinnost obstarat důkazy, ať už svědčí ve prospěch nebo v neprospěch obviněného, mají v trestním řízení orgány činné v trestním řízení, zatímco obviněný není povinen dokazovat svou nevinu. Právo navrhnout důkazy je stranám řízení, již je i obviněný, dáno již zmiňovaným ustanovením § 89 odst. 2 TrŘ, obviněný má dále podle ustanovení § 33 odst. 1 TrŘ právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu a k důkazům o nich, klást v hlavním líčení otázky svědkům, znalcům a spoluobviněným, ale jedná se o práva, která samozřejmě není povinen využít. Jeho důkazní iniciativa v trestním řízení je ryze dobrovolná.⁴⁶

Posledním aspektem zásady presumpce nevinny, který je třeba zmínit, je požadavek, aby orgány činné v trestním řízení zasahovaly do práv obviněného pouze v odůvodněných případech a v nezbytné míře. To se týká zejména vazby, která nemá sloužit jako trest, ale typicky jako sankce fakultativního a subsidiárního charakteru za porušení povinností obviněného v trestním řízení, proto je třeba důsledně zkoumat důvody vazby a jejího trvání.⁴⁷

2.5.2. Zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností

Tato zásada, někdy označovaná rovněž jako zásada materiální pravdy, je vyjádřena v § 2 odst. 5 TrŘ, který ukládá orgánům činným v trestním řízení, aby v souladu se svými právy a povinnostmi, které jsou jim dány trestním řádem, za součinnosti stran postupovaly tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu nezbytném pro jejich rozhodnutí.

Dříve užívaná zásada objektivní pravdy byla novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 292/1993 Sb., nahrazena právě zásadou zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností. Důvodem k této změně bylo filozofické pojetí pojmu pravda, která je chápána jako „*shoda obsahu našich*

⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 27.

⁴⁶ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 28.

⁴⁷ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 62-63.

soudů s objektivní realitou“.⁴⁸ Cílem každého systému trestní justice je zjištění pravdivého skutkového stavu věci tak, aby byly nevinné osoby ochráněny před nespravedlivým odsouzením, nicméně zjištění objektivní pravdy je pro orgány činné v trestním řízení prakticky nesplnitelným úkolem, ať už kvůli nedokonalosti lidského vnímání, paměti a reprodukce, která se projevuje především ve svědeckých výpovědích, nebo kvůli nedokonalostem technickým. Orgány činné v trestním řízení by se měly pokoušet přiblížit objektivní pravdě v co nejvyšší možné míře, ale jimi zjištěná pravda bude vždy pouze pravdou relativní.⁴⁹

Výše zmíněnou novelou zavedený koncept důvodných pochybností, je vykládán jako pochybnost, která způsobuje, že je soudce i po zhodnocení všech dostupných důkazů natolik nerozhodný, že není schopen říci, že je přesvědčen o vině obžalovaného.⁵⁰ V případě, že důvodné pochybnosti není možné ani provedením dalších důkazů rozptýlit, je třeba rozhodnout podle základy *in dubio pro reo*.⁵¹

Pojem materiální pravdy vyjadřuje požadavek zjištění přesných, úplných a věrohodných informací, které nevyvolávají důvodné pochybnosti o jejich pravdivosti. Není proto možné spokojit se s pouhou pravdou formální, tedy takovou, kterou za pravdivou považují strany řízení, i přestože se na její pravdivosti shodnou.⁵² V souladu s touto myšlenkou trestní řád v § 2 odst. 5 dále ukládá orgánům činným v trestním řízení postupovat při dokazování v souladu se zásadou vyhledávací (viz níže), tedy z úřední povinnosti i bez návrhu stran, a dále stanoví, že doznání obviněného nezabavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti dalšího přezkoumávání případu. Judikatura k tomu dodává, že obsah doznání obviněného je možné považovat za věrohodný pouze tehdy, pokud jeho věrohodnost podpoří i další provedené důkazy.⁵³

Zjišťování skutkového stavu bez důvodných pochybností je ovšem limitováno povahou rozhodnutí, které má být učiněno, jelikož orgány činné

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 33.

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 33-34.

⁵⁰ MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Jan; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 150-151.

⁵¹ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 33.

⁵² CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 69.

⁵³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 864/11.

v trestním řízení mají zjistit skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, pouze v takovém rozsahu, který je k jejich rozhodnutí nezbytný. Tím určuje ustanovení § 2 odst. 5 obecný předmět a rozsah dokazování,⁵⁴ o nichž bude pojednáno níže.

Další omezení orgánů činných v trestním řízení, pokud jde o zjišťování skutkového stavu bez důvodných pochybností, je dáno zásadou zákonného trestního procesu. Trestní stíhání je možno vést pouze na základě zákona a v jeho mezích, proto není možné překročit zákonem dané procesní postupy za účelem zjištění pravdy za každou cenu. Proto ustanovení § 89 odst. 3 TrŘ stanoví, že důkaz získaný nezákonným donucením nebo jeho pohrůžkou není možné v trestním řízení použít. Výjimkou je případ, kdy je takovýto důkaz použit proti osobě, která donucení nebo hrozby donucení k získání tohoto důkazu použila.⁵⁵

2.5.3. Zásada vyhledávací

Vzhledem k jejich úzké souvislosti, je zásada vyhledávací vyjádřena spolu se zásadou zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností v ustanovení § 2 odst. 5 TrŘ. Podstatou zásady vyhledávací je dosáhnout stavu poznání předpokládaného zásadou zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, a to z vlastní iniciativy orgánů činných v trestním řízení, ať už jde o objasňování skutečností svědčících ve prospěch, či v neprospěch obviněného, prostřednictvím vyhledávání a provádění důkazů – představuje tak konkrétní vyjádření obecné zásady ofiiciality pro účely dokazování.⁵⁶

Přestože je v rámci hlavního líčení a veřejného zasedání uplatňována zásada kontradiktornosti, která se projevuje tím, že dokazování provádějí strany, zatímco soud tuto jejich činnost pouze řídí, usměrňuje a v případě potřeby dokazování doplňuje, není možné v trestním řízení hovořit o důkazním břemenu, je-li chápáno ve formálním smyslu,⁵⁷ jako povinnost strany označit důkazy k prokázání jejich tvrzení, přičemž neunesení důkazního břemene znamená prohraný spor.⁵⁸ Tak je tomu proto, že obviněný není povinen prokazovat svou nevinu, pokud nechce svých obhajovacích práv využít, aniž by z jeho nečinnosti byly

⁵⁴ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 69-70.

⁵⁵ Tamtéž, s. 70-71.

⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 36.

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 351-352.

⁵⁸ HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 52-53.

vyvozovány důkazní závěry. Vedle toho orgány činné v trestním řízení jsou v přípravném řízení povinny i bez návrhu stran objasňovat skutečnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněného, zatímco v řízení před soudem je už státní zástupce povinen dokazovat vinu obžalovaného. Povinnost státního zástupce dokazovat vinu obžalovaného logicky vyplývá i z ustanovení § 176 odst. 1 TrŘ, který stanoví, že státní zástupce podá obžalobu v případě, že výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud. Státní zástupce tedy podává obžalobu v případě, že je přesvědčen o tom, že daný trestný čin spáchal obviněný, a proto se od něho očekává snaha o prokázání jeho viny.⁵⁹

Odbočíme-li na moment od tématu důkazního břemene a zhodnotíme-li práva a povinnosti obžaloby a obhajoby, můžeme vysledovat, že postavení základních procesních stran, tedy státního zástupce a obžalovaného, je v souladu se zásadou rovnosti stran rovné, pokud jde o jejich práva. Nicméně vzhledem k tomu, že obžalovaný není povinen dokazovat svou nevinu, co do procesních povinností jejich postavení rovné není.⁶⁰

Role soudu v dokazování ve světle zásady vyhledávací spočívá, jak již bylo řečeno, zejména v tom, že řídí a usměrňuje průběh dokazování v hlavním líčení a veřejném zasedání. Může ale nastat situace, kdy soud shledá, že k náležitému objasnění skutku chybí provedení některého důkazu. V takovém případě musí soud sám dokazování doplnit. V rámci doplňování dokazování však nesmí dojít ke změně skutku oproti tomu, který byl popsán obžalobou. Shoda skutku uvedeného v obžalobě a skutku, o němž soud rozhoduje, je označována jako totožnost skutku, která musí být zachována.⁶¹

Na základě shora zmíněného lze konstatovat, že přestože je trestním řádem zdůrazněna povinnost státního zástupce dokazovat v řízení před soudem vinu obžalovaného, důkazní břemeno neleží ani na něm, protože v případě, že vinu neprokáže, nenastupuje sankce ztráty sporu. Místo té nastupuje povinnost soudu doplnit dokazování v takovém rozsahu, jaký je potřebný pro rozhodnutí.⁶²

⁵⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 63-65.

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 37.

⁶¹ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 31.

⁶² DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl, (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. [Systém ASPI]. 2017. [cit. 21. 11. 2019]. Dostupné v Systému ASPI. § 2 (Základní zásady trestního řízení), bod 23.

Potřeba provedení dalšího důkazu může vyvstat, ať už jde o důkaz svědčící obžalobě, či o důkaz svědčící obhajobě. Judikatura zdůrazňuje, že soud se nikdy nesmí „stavět do pozice pomocníka veřejné žaloby usilujícího rovněž o odsouzení“. Soud je proto z hlediska svého nestranného a nezávislého postavení a v souladu se zásadou spravedlivého trestního procesu povinen doplnit dokazování v takovém rozsahu, aby mohl dospět ke spravedlivému rozhodnutí, ať už odsuzujícímu, nebo zprošťujícímu.⁶³

2.5.4. Zásada volného hodnocení důkazů

Základní princip hodnocení důkazů orgány činnými v trestním řízení upravuje § 2 odst. 6 TrŘ, podle kterého mají být důkazy hodnoceny podle vnitřního přesvědčení orgánů činných v trestním řízení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu, a to jak jednotlivě, tak v jejich souhrnu. Není stanovena míra důkazů potřebných k prokázání určité skutečnosti, důkazní síla jednotlivých důkazů, ani jiná pravidla pro hodnocení důkazů. Tím je docíleno toho, že orgány činné v trestním řízení musí zohledňovat konkrétní okolnosti případu a jeho charakteristické rysy a vyloučit při hodnocení důkazů mechanický postup.⁶⁴

Protikladem zásady volného hodnocení důkazů je tzv. zákonná teorie průvodní, jinak též označovaná jako zákonná důkazní teorie. Tato teorie byla využívána církevními inkvizičními soudy, odkud byla převzata soudy trestními. Spočívala v maximální možné objektivizaci dokazování tak, že soudce, jehož schopnosti rozhodovat nestranně, nezávisle a spravedlivě nebylo důvěřováno, byl nucen postupovat mechanicky dle zákonem stanoveného schématu dokazování, které určovalo jakým důkazem je třeba danou skutečnost prokázat a jaký závěr o závažnosti a věrohodnosti důkazu učinit. Změnu přinesla až Velká francouzská revoluce, která s sebou přinesla i koncepci volného hodnocení důkazů, která se postupně rozšířila do většiny států kontinentální Evropy.⁶⁵

Zákonnou teorii průvodní je možné rozdělit na dva aplikační směry – pozitivní a negativní. Pozitivní směr spočívá v pravidle, které říká, že soud musí

⁶³ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2014/2007

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 40.

⁶⁵ FENYK, J. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In. KALVODOVÁ, Věra; FRYŠTÁK, Marek; PROVAZNÍK, Jan a kol. *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 119-123.

skutečnost považovat za prokázanou, pokud je dána předepsaná míra důkazu, a to i napříč tomu, že o její pravdivosti sám přesvědčen není. Podle negativního směru není možné skutečnost pokládat za prokázanou, pokud určitá míra důkazu dána není, napříč tomu, že o její pravdivosti přesvědčen je.⁶⁶

Tendence objektivizovat proces dokazování se stále projevuje v angloamerickém právním systému. Na jejím základě jsou určena pravidla dokazování (*rules of evidence*) zahrnující normativní standardy pro získávání a zpracovávání důkazních prostředků, postupy pro aplikaci skutkové argumentace i hodnocení důkazní spolehlivosti.⁶⁷

Významný rozdíl mezi teorií volného hodnocení důkazů a zákonnou teorií průvodní spočívá v tom, že podle zákonné teorie průvodní mají atypické důkazy, které nejsou upraveny pravidly dokazování, a z tohoto důvodu se využívají jen výjimečně, nižší důkazní spolehlivost, než důkazy typické. Zásada volného hodnocení důkazů naopak mezi důkazní spolehlivostí typických a atypických důkazů rozdíly nedělá.⁶⁸ V souladu s tímto pojetím § 89 odst. 2 TrŘ říká, že jako důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci. Limitem zásady volného hodnocení důkazů je zásada zákonného procesu, v souladu s níž není dle § 89 odst. 3 TrŘ možné přihlížet k důkazům získaným v rozporu se zákonem.⁶⁹

Pokud trestní řád požaduje, aby orgány činné v trestním řízení hodnotily důkazy podle svého vnitřního přesvědčení, míní tím, že je nežádoucí, aby do procesu hodnocení zasahovaly vnější faktory, ovlivňující názor hodnotícího orgánu. Tento požadavek je možné naplnit, pokud jde o hodnocení důkazů soudem a částečně státním zástupcem, nicméně policejní orgán je ve svém hodnocení značně omezen pokyny státního zástupce, který na jeho činnost v přípravném řízení dohlíží.⁷⁰ Vnitřní přesvědčení orgánu činného v trestním řízení není a nesmí být projevem libovůle, je vytvářeno na základě pečlivého

⁶⁶ FENYK, J. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In: KALVODOVÁ, Věra; FRYŠTÁK, Marek; PROVAZNÍK, Jan a kol. *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 119.

⁶⁷ POLČÁK, Radim; PŮRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 33.

⁶⁸ Tamtéž, s. 34.

⁶⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 68.

⁷⁰ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl, (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. [Systém ASPI]. 2017. [cit. 21. 11. 2019]. Dostupné v Systému ASPI. § 2 (Základní zásady trestního řízení), bod 31.

uvážení všech okolností případu jednotlivě i v souvislostech, je podloženo objektivními skutečnostmi, k nimž orgán činný v trestním řízení v rámci dokazování dospěl, a je jejich logickým vyústěním.⁷¹ Korektivem zásady volného hodnocení důkazů je zásada materiální pravdy, která zabraňuje přílišné volnosti v hodnocení důkazů tím, že určí nutnost dosáhnout prostřednictvím dokazování stavu, kdy rekonstruovaná fakta odpovídají faktům reálným.⁷² O vnitřním přesvědčení se jinak hovoří také jako o praktické jistotě, která je chápána jako „*tak vysoký stupeň pravděpodobnosti, při kterém každý rozumný a mravný jedinec, vybavený odpovídajícím právním vědomím a svědomím, považuje určité skutečnosti za věrohodné, jisté a proto prokázané*“.⁷³

Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy v průběhu celého řízení, a to v několika ohledech. V prvé řadě je třeba provést selekci z hlediska závažnosti důkazů, je tedy třeba vyřadit takové důkazy, které postrádají výpovědní hodnotu o předmětu dokazování a jsou tak pro dokazování nepodstatné. Dále je třeba důkazy posoudit z hlediska jejich zákonnosti. Pokud byl důkaz opatřen či proveden v rozporu s procesními předpisy, je třeba napravit vady (to je možné například pokud jde o chybějící podpis v protokolu o výslechu svědka). Pokud se ale jedná o podstatné vady řízení, jejichž náprava možná není (jako například v případě použití fyzického násilí při výslechu), nelze k takovým důkazům přihlížet. Nakonec je třeba provést hodnocení věrohodnosti a pravdivosti důkazů, a to prostřednictvím analýzy informací o pramenech důkazů, o závažnosti zjištěných skutečností, o jejich vzájemných souvislostech a o tom, zda korespondují s poznatky vědy a praxe. Takto je získáván obraz skutečnosti, která je předmětem dokazování.⁷⁴ Věrohodnost a pravdivost je třeba nahlížet jako dvě odlišné kategorie, které se ale navzájem často ovlivňují. Pokud se například ukáže být některý z důkazů předkládaných některou procesní stranou nepravdivým, bude

⁷¹ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 29.

⁷² FENYK, J. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In. KALVODOVÁ, Věra; FRYŠTÁK, Marek; PROVAZNÍK, Jan a kol. *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 133.

⁷³ Tamtéž, s. 131.

⁷⁴ MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Jan; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 146-147.

mít tato skutečnost dopad i na posuzování věrohodnosti dalších jí předkládaných důkazů.⁷⁵

Způsob, jakým se orgán činný v trestním řízení vypořádal s hodnocením důkazů, musí uvést v odůvodnění rozhodnutí. Odůvodnění je stěžejní z hlediska přezkoumatelnosti rozhodnutí, proto je třeba, aby se zejména soud v rozsudku vyjádřil k tomu, které skutečnosti považuje za prokázané, na základě jakých důkazů ke svým skutkovým zjištěním došel, jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, zejména pokud si odporovaly, jak se vypořádal s obhajobou a aby uvedl důvody, pro které neprovedl další navrhované důkazy (viz § 125 odst. 1 TrŘ). Trestní řád stanoví výjimky, kdy není v písemném vyhotovení rozhodnutí třeba uvádět odůvodnění. K těmto výjimkám patří zjednodušený rozsudek dle § 129 odst. 2 TrŘ, zjednodušené usnesení dle § 136 odst. 3 TrŘ a zejména trestní příkaz, jako zvláštní forma odsuzujícího rozhodnutí, která ze zákona odůvodnění neobsahuje (srov. ust. § 314f odst. 1).⁷⁶

2.5.5. Zásada veřejnosti

Zásada veřejnosti je ústavní zásadou, která spadá pod princip zákonného trestního procesu, vyjádřenou nejen v Ústavě, ale i v LZPS, EÚLP a rovněž v § 2 odst. 10 TrŘ. Podle této zásady jsou trestní věci projednávány před soudem veřejně, aby se jejich projednávání mohli zúčastnit občané.

Význam zásady veřejnosti vyjádřil Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP) v rozsudku ve věci *Preto versus Itálie*, podle něhož spočívá v umožnění kontroly soudního rozhodování veřejností prostřednictvím otevřené, transparentní justice, čímž je zachována důvěra v soudní systém.⁷⁷ Kromě toho je zásada veřejnosti významná, jelikož výkon otevřeného soudnictví je zárukou možnosti naplnění práva obžalovaného hájit se před širší veřejností. Veřejnost tak dostává možnost hodnotit prováděné důkazy podobně, jako to činí soud. Aplikace této zásady rovněž umožňuje realizování generální prevence trestního práva prostřednictvím výchovného působení na veřejnost.⁷⁸

⁷⁵ Srov. POLČÁK, Radim; PÚRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 31-33.

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 41.

⁷⁷ Rozsudek ESLP ve věci *Preto* proti Itálii, bod 21.

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 49.

Zásada veřejnosti se ovšem týká pouze řízení před soudem, jelikož přípravné řízení je ovládáno zásadou neveřejnosti. Zásada veřejnosti se uplatní pouze v hlavním líčení a veřejném zasedání, neveřejné a vazební zasedání naopak probíhají neveřejně. Přístup veřejnosti k hlavnímu líčení a veřejnému zasedání je možné vyloučit pouze z důvodů stanovených trestním řádem či zvláštním zákonem. Takovými důvody jsou dle § 200 odst. 1. TrŘ v hlavním líčení v řízení proti dospělému obžalovanému nebezpečí ohrožení utajované informace chráněné zvláštním zákonem, mravnosti, nerušeného průběhu jednání, bezpečnosti či jiného důležitého zájmu svědků, nebo pokud má být vyslechnuta osoba podle § 102a odst. 1 TrŘ. Rozsudek však musí být vždy vyhlášen veřejně.⁷⁹

V řízení proti mladistvému jev rámci zvýšené ochrany obžalovaného mladistvého omezena přítomnost širší veřejnosti. Řízení se tak smí zúčastnit pouze okruh osob taxativně vyjmenovaných v ustanovení § 54 odst. 1 ZSVM. Na návrh mladistvého je ale možné konat hlavní líčení nebo veřejné zasedání veřejně. Zásada veřejnosti je v případě mladistvého prolomena, i pokud jde o zveřejňování informací o průběhu řízení, jelikož je zakázáno zveřejňování jakýchkoliv informací, z nichž je možné určit osobu mladistvého. Rozsudek je však i v případě řízení proti mladistvému vyhlášen veřejně.⁸⁰

2.5.6. Zásada ústnosti

Zásada ústnosti je další z ústavních zásad. Kromě § 2 odst. 11 TrŘ je proto vyjádřena rovněž v čl. 96 odst. 2 Ústavy, a to, vzhledem k jejich úzké souvislosti, spolu se zásadou veřejnosti. V trestním řízení se zásada ústnosti projevuje zejména tím, že jednání je soudem řízeno ústně, styk soudu se stranami a dalšími osobami zúčastněnými na řízení je rovněž ústní (což ovšem neznamená vyloučení využití písemného styku se stranami, jakým je například písemné předvolání, či písemné vyjádření stran), soud rozhoduje na základě ústně provedeného dokazování a rozsudek i jiná rozhodnutí vyhláší opět ústně.⁸¹

V rámci dokazování na základě zásady ústnosti musí obvinění, svědci a znalci vypovídat ústně. Novela provedená zákonem č. 459/2011 Sb. zakotvila

⁷⁹ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 33-34.

⁸⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 72.

⁸¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 50-51.

možnost provést výslech prostřednictvím videokonferenčního hovoru.⁸² Dle § 213 TrŘ je nutno listiny, kterými je před soudem prováděn důkaz, předložit stranám, případně i svědkům a znalcům, k nahlédnutí a pokud některá ze stran navrhne jejich přečtení, soud musí tomuto návrhu vyhovět. Ústně provedené dokazování v hlavním líčení je základním předpokladem pro naplnění zásady veřejnosti a bezprostřednosti, a tím i zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, a rovněž zajišťuje možnost uplatnění práv stran řízení.⁸³

Zásada ústnosti se neuplatní bezvýjimečně. Trestní řád upravuje případy, kdy je možné, případně nutné, za stanovených podmínek v hlavním líčení přistoupit ke čtení protokolu o výpovědi obviněného, svědka nebo znalce namísto jejich vyslechnutí. Například v § 211 TrŘ je upravena možnost přečíst protokol o výpovědi svědka namísto jeho výslechu za předpokladu, že soud nepokládá jeho výslech za nutný a státní zástupce i obžalovaný s tímto postupem souhlasí.⁸⁴ Čtení protokolů o výsleších svědků a znalců je dle § 235 odst. 2 TrŘ ve veřejném zasedání možný bez omezení, nejde-li o veřejné zasedání konané o odvolání, na něž se vztahují omezení stanovená pro hlavní líčení. V neveřejném zasedání se dle § 243 TrŘ důkazy provádějí čtením protokolů a dalších písemností.⁸⁵

Omezení zásady ústnosti je výraznější v hlavním líčení konaném ve zjednodušeném řízení, v němž je dle § 314d odst. 2 TrŘ umožněno přečtení protokolu o výslechu podezřelého pořízeného dle § 179b odst. 3 TrŘ. V § 314d odst. 2 TrŘ je rovněž dána samosoudci možnost rozhodnout o upuštění od dokazování skutečností, které jsou státním zástupcem a obviněným shodně označeny za nesporné, pokud sám neshledává důvod o těchto skutečnostech pochybovat. Souhlasem státního zástupce a obviněného je podmíněna možnost přečíst úřední záznamy o vysvětlení osob a o provedení dalších úkonů podle § 158 odst. 3 a 6 TrŘ. Zásada ústnosti je významně omezena také ve veřejném zasedání konaném o návrhu na schválení dohody o vině a trestu dle § 314q TrŘ, v němž není prováděno dokazování. Ústně je nutno pouze přednést návrh na schválení dohody o vině a trestu ze strany státního zástupce a umožnit obviněnému, poté případně i poškozenému, vyjádřit se k návrhu. Posledním

⁸² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 51.

⁸³ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 353.

⁸⁴ K tomu více viz zejména § 102 odst. 2, § 207, § 211 a 212 TrŘ.

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 51-52.

výrazným omezením zásady ústnosti je trestní příkaz dle § 314e a násl. TrŘ, který je samosoudcem vydáván bez nařízení hlavního líčení ve věci, tedy i bez ústního projednání. Hlavní líčení se nařizuje až v případě, že je proti trestnímu příkazu podán včasný odpor.⁸⁶

2.5.7. Zásada bezprostřednosti

Poslední zásadou řazenou mezi zásady dokazování je zásada bezprostřednosti upravená v § 2 odst. 12 TrŘ. Podle této zásady je soud povinen brát při svém rozhodování v úvahu pouze důkazy, které byly provedeny v daném jednání. Význam tohoto požadavku spočívá v tom, že je třeba, aby soudce přímo vnímal jednotlivé důkazní prostředky a rozhodoval na základě bezprostředního dojmu z nich. Konkrétním vyjádřením této zásady je § 220 odst. 2 a § 237 TrŘ, které stanoví, že se soud smí při rozhodování opírat pouze o důkazy předložené a provedené v hlavním líčení/veřejném zasedání. Proto je vyžadováno, aby se hlavní líčení, veřejné zasedání i neveřejné zasedání konalo za stálé přítomnosti všech členů rozhodujícího senátu.⁸⁷ K dodržení tohoto pravidla přispívá institut náhradního soudce, případně přisedícího, který se účastní hlavního líčení a v případě, že nastane překážka, pro niž se některý z členů senátu nemůže dále hlavního líčení účastnit, je přibrán namísto něho.⁸⁸

Realizace zásady bezprostřednosti je podpořena pravidlem nezměnitelnosti složení soudu, zakotveném v § 219 odst. 3 TrŘ, podle něhož je nutné znovu provést hlavní líčení, pokud se změní složení senátu, jestliže státní zástupce a obviněný nedali souhlas k pouhému přečtení podstatného obsahu protokolu o hlavním líčení. Dodržování zásady bezprostřednosti napomáhá i pravidlo nepřerušitelnosti jednání soudu, podle něhož by mělo dojít k rozhodnutí v ideálním případě během jediného jednání a k odročení hlavního líčení by mělo docházet pouze výjimečně.⁸⁹

Součástí zásady bezprostřednosti, ačkoliv není explicitně vyjádřena ustanovením § 2 odst. 12, je i požadavek, aby soud čerpal z pramene co nejbližšího zjišťované skutečnosti. Platí, že čím vzdálenější je pramen důkazu

⁸⁶ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 67.

⁸⁷ K tomu srov. § 202 odst. 1, § 234 odst. 1 a § 242 odst. 1 TrŘ.

⁸⁸ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 65-66.

⁸⁹ DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl, (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. [Systém ASPI]. 2017. [cit. 21. 11. 2019]. Dostupné v Systému ASPI. § 2 (Základní zásady trestního řízení), bod 47.

dokazované skutečnosti, tím větší je riziko vzniku nepřesností, které mohou vést k důvodným pochybnostem. Proto má-li soud například možnost předvolat k výslechu očitého svědka, neměl by v první řadě předvolávat svědka, který může podat pouze svědectví z doslechu.⁹⁰

2.6. Předmět a rozsah dokazování

Účel dokazování vyplývá z § 2 odst. 5 TrŘ a je jím zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. Proto pouze zjištění založená na dokazování provedeném v dostatečném rozsahu, kvalitě a v souladu se zákonem mohou být podkladem pro správné poznání skutečnosti, potažmo pro správné a spravedlivé rozhodnutí.⁹¹

Ke každé trestní věci musejí orgány činné v trestním řízení přistupovat individuálně a dle potřeb daného trestního řízení. Z tohoto důvodu není možné sestavit obecně platné schéma okruhů okolností, které je třeba v každém jednom trestním řízení dokazovat, a to jak z hlediska předmětu, tak z hlediska rozsahu dokazování.⁹²

2.6.1. Předmět dokazování

Okruh okolností důležitých pro trestní řízení, které mají být v trestním řízení dokazovány, je označován jako předmět dokazování. Trestní řád demonstrativně vymezuje v § 89 odst. 1 šest základních skupin okolností, jejichž objasnění se mají orgány činné v trestním řízení v procesu dokazování věnovat. Všechny z nich lze podřadit pod jednu z následujících tří skupin.⁹³

První z nich je skupina okolností důležitých pro rozhodnutí ve věci samé, které jsou významné z hlediska hmotného práva. O těchto okolnostech rozhoduje nejčastěji soud, nicméně existují i výjimky, jako například rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání. Do této skupiny spadají zejména následující okolnosti:

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 53.

⁹¹ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 348.

⁹² POLČÁK, Radim; PÚRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 54.

⁹³ FENYK, Jaroslav; ČISAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 350.

- okolnosti tvořící znaky trestného činu, který je předmětem trestního řízení, kterými jsou například způsob jednání, následek, příčina, příčinná souvislost, forma zavinění a další,
- okolnosti nasvědčující a vyvracející, že obviněný je pachatelem trestného činu, a okolnosti týkající se jeho trestní odpovědnosti (věk pachatele, případná nepřičetnost),
- okolnosti vylučující protiprávnost či zapřičiňující zánik trestnosti (nutná obrana, krajní nouze, svolení poškozeného, promlčení, účinná lítost, atd.),
- okolnosti rozhodné pro stanovení výměry trestu (například možnost nápravy pachatele, přitěžující a polehčující okolnosti),
- okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily spáchání trestného činu, a
- okolnosti vztahující se k rozhodnutí o náhradě škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení.^{94,95}

Druhou skupinu okolností důležitých pro trestní řízení tvoří okolnosti důležité pro postup trestního řízení, významné z hlediska procesního práva. Vydání rozhodnutí procesního charakteru mnohdy vyžaduje podklad ve formě dokazování, zpravidla však není požadováno provedení dokazování v tak široké míře, jaká je potřebná pro rozhodnutí v meritů věci, a to z toho důvodu, že rozhodnutí procesního charakteru je třeba činit už od počátku trestního řízení, a proto je často dostačující pouze důvodné podezření.⁹⁶ Okolnosti důležité pro postup trestního řízení lze rozdělit do dvou skupin:

- okolnosti odůvodňující mezitímní rozhodnutí, jakým může být například usnesení o přerušení trestního stíhání či usnesení, a
- ostatní okolnosti, které se mohou týkat například zproštění povinnosti svědčit, ovlivňování svědka nebo znalce a další.⁹⁷

⁹⁴ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 350-352.

⁹⁵ Dvě naposledy jmenované skupiny okolností, které jsem zařadila mezi okolnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé, jsou některými autory uváděny jako samostatné skupiny okolností důležitých pro trestní řízení – k tomu srov. např. CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 233.

⁹⁶ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 353.

⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 356.

Třetí a poslední skupinou, která bývá zmiňována, jsou okolnosti důležité pro použití odklonů, které jsou důležité jak z hlediska hmotného, tak z hlediska procesního práva. Pro použití odklonů je nutné vyhledat a provést důkazy potvrzující doznání obviněného, ale také některé další skutečnosti, které bezprostředně nesouvisejí s trestním právem hmotným, například stanovisko poškozeného či náhrada škody.⁹⁸

2.6.2. *Rozsah dokazování*

Rozsahem dokazování je označována hranice stanovená pro množství a kvalitu důkazů potřebných k prokázání okruhů okolností, které jsou vymezeny předmětem dokazování. Je na orgánu činném v trestním řízení, jak si vzhledem k okolnostem a povaze daného případu vymezí rozsah dokazování z hlediska kvalitativních a kvantitativních mezí jím prováděného dokazování. Důležitým hlediskem vymezení rozsahu dokazování je rovněž stádium trestního řízení, v němž se momentálně daná věc nachází, a povaha rozhodnutí, které musí orgán činný v trestním řízení učinit. Například k zahájení trestního stíhání proto nebude třeba zdaleka tolik důkazů, jako pro vydání rozsudku.⁹⁹ Obecně platí, že orgány činné v trestním řízení musí z vlastní iniciativy v nezbytném rozsahu dokazovat všechny okolnosti významné pro rozhodnutí tak, aby nemohly vzniknout důvodné pochybnosti. Tím je naplňována zásada vyhledávací, zásada oficiality a zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, jak byly nastíněny výše.¹⁰⁰

Ačkoliv mohou být pro rozhodnutí ve věci či pro postup řízení významné, některé okolnosti dokazovány být nemusí. Prvními z nich jsou obecně známé poznatky a skutečnosti, jako například totožnost osoby, která podala písemné podání, či přičetnost pachatele v době spáchání trestného činu. Jejich pravdivost se dokazuje pouze v případě, že v průběhu řízení vyvstane pochybnost o jejich pravdivosti. Do této kategorie spadají rovněž domněnky a fikce, které se však až na presumpci nevinu netýkají dokazování, ale procesního postupu. Skutečnosti obecně známé, stálé a spolehlivé, tzv. notoriety, nemusí být dokazovány vůbec.

⁹⁸ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 352-353.

⁹⁹ POLČÁK, Radim; PŮRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 54.

¹⁰⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 233.

Druhou skupinou okolností, které není třeba dokazovat, jsou právní předpisy uveřejněné nebo registrované ve Sbírce zákonů a ve Sbírce mezinárodních smluv (s účinností od 1. 1. 2022 ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv), neboť platí zásada *iura novit curia*, která se vztahuje rovněž na předpisy Evropské unie, jež jsou pro Českou republiku závazné, nevztahuje se ale naopak na podzákoné právní předpisy a cizozemské právní předpisy. Proto pokud je třeba vyvodit trestní odpovědnost z cizozemského trestního práva hmotného, je nutné provést důkaz touto právní úpravou. Cizozemské procesní předpisy jsou dokazovány pouze v případě, že pro rozhodnutí ve věci samé je třeba posoudit správnost provedení důkazu či opatření důkazního prostředku podle cizího prvního řádu.

Třetí skupinu tvoří skutečnosti, o nichž již bylo rozhodnuto způsobem závazným pro trestní řízení, nebo skutečnosti, o nichž je vyhrazeno rozhodovat jinému orgánu. Orgány činné v trestním řízení tyto prejudiciální otázky posuzují samy, pouze pokud již ve věci nebylo pravomocně rozhodnuto soudem nebo jiným státním orgánem. V opačném případě jsou tímto rozhodnutím vázány. Výjimkou je rozhodnutí o vině, kterou orgány činné v trestním řízení musí posoudit samostatně i v případě, že pro některý znak skutkové podstaty již existuje předchozí rozhodnutí jiného orgánu. Naopak trestní soud není oprávněn řešit statusové otázky, musí proto v těchto věcech vyčkat rozhodnutí civilního soudu.¹⁰¹

2.7. Průběh dokazování

Přestože těžiště dokazování leží v hlavním líčení a provádění dokazování v přípravném řízení by mělo být výjimečnou záležitostí, orgány činné v trestním řízení provádí dokazování ve všech stádiích trestního řízení, přičemž v každém z nich má svá specifika. To je dáno tím, že každé stádium trestního řízení slouží k jinému účelu. Z hlediska stádií trestního řízení lze důkazy rozčlenit na důkazy, které jsou použitelné jako podklad pro rozhodnutí jen/též v přípravném řízení, a důkazy, které je možné použít za stejným účelem v řízení před soudem.¹⁰²

¹⁰¹ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 354-356.

¹⁰² CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 69.

2.7.1. Dokazování v přípravném řízení

Dokazování v přípravném řízení slouží na jedné straně k tomu, aby policejní orgán a státní zástupce vyhledali a provedli takové důkazy, které poslouží jako podklad pro jejich vlastní rozhodnutí, a na druhé straně aby procesně zajistili důkazy, které budou využity v řízení před soudem. Úspěšné provedení trestního řízení závisí na důkazech zajištěných právě v této fázi trestního řízení, protože v případě mnohých pramenů důkazu hrozí ztráta informace, kterou nesou, jako například v případě smrti svědka či porušení stop na místě činu.¹⁰³

V průběhu fáze prověřování, která počíná sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení dle § 158 odst. 3 TrŘ, dochází k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících, že byl spáchán trestný čin. K tomuto účelu jsou policejnímu orgánu dána oprávnění, které mu umožňují opatřit potřebné podklady a vysvětlení a zajistit stopy trestného činu, mezi něž patří zejména oprávnění vyžadovat vysvětlení od fyzických i právnických osob a státních orgánů, vyžadovat odborné vyjádření příslušných orgánů, případně znalecké posudky, obstarávat písemné podklady, provádět ohledání věcí a místa činu, požadovat provedení krevní zkoušky a dalších podobných úkonů, včetně odběru biologického materiálu, pořizovat zvukové a obrazové záznamy osob, snímat daktyloskopické otisky a provádět prohlídky těla či jeho zevní měření. Některé z takto obstaraných důkazů lze následně využít v řízení před soudem bez dalšího (např. odborná vyjádření, znalecké posudky, spisy a další), jelikož na jejich provedení nemá výrazný vliv, v jaké fázi trestního řízení byly provedeny. Dle § 158b odst. 3 TrŘ je možné zvukové, obrazové a jiné záznamy získané v průběhu prověřování při použití operativně pátracích prostředků použít jako důkaz i v dalších fázích trestního řízení. V případě jiných důkazů, konkrétně u výpovědi osob a rekognice, je ale vyžadováno dodržení zásad bezprostřednosti, ústnosti a veřejnosti a lze je proto ve fázi prověřování provést pouze jako neodkladný a neopakovatelný úkon za účasti soudce dle § 158a TrŘ. Protokol o výslechu provedeném před zahájením trestního řízení ale není dle § 212 TrŘ možné následně v hlavním líčení číst, ale pouze předestřít.¹⁰⁴

¹⁰³ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 238.

¹⁰⁴ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 70-72.

Pokud nebyla fáze prověřování ukončena odložením věci, ale zahájením trestního stíhání, postupuje stádium přípravného řízení do fáze vyšetřování. Rozsah dokazování závisí na formě této fáze přípravného řízení. Pro standardní přípravné řízení a zkrácené přípravné řízení platí omezení pro rozsah prováděného dokazování, která do trestního řádu zavedla novela provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Tato novela výrazně nezasáhla do rozsahu dokazování prováděného v rámci rozšířeného přípravného řízení ve věcech, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud, kde zejména neplatí omezení ohledně výsledku svědků dle § 164 odst. 1 TrŘ.¹⁰⁵

Ve fázi vyšetřování policejní orgán z vlastní iniciativy vyhledává důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení daného případu, ať už svědčí ve prospěch či v neprospěch obviněného. Výslech svědka lze však provést pouze pokud se jedná o neodkladný a neopakovatelný úkon, pokud jde o osobu mladší patnácti let, osobu, o jejíž schopnosti správně vnímat či reprodukovat existují pochybnosti s ohledem na její psychický stav, existuje-li podezření, že by na svědka mohl být kvůli jeho výpovědi vyvíjen nátlak, nebo pokud je předpokládána delší doba trvání vyšetřování. Bez těchto podmínek je možné provést výslech znalce.

Úkony provedené před zahájením trestního stíhání v souladu se zákonem nemusí být policejním orgánem po zahájení trestního stíhání prováděny znovu. Pokud byl ale výslech svědka proveden před zahájením trestního stíhání, je možné výslech na návrh obviněného po zahájení trestního stíhání zopakovat tak, aby se ho obviněný a jeho obhájce mohli účastnit a došlo tak k naplnění práv obviněného.¹⁰⁶

Ve zkráceném přípravném řízení je rozsah dokazování užší. Celé přípravné řízení se koná v rámci postupu před zahájením trestního stíhání. Proto se zde dokazování, vyjma výslechu podezřelého, prováděného dle ustanovení § 179b odst. 3 pro výslech obviněného, provádí pouze podle § 158 a násl. TrŘ.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Více k dokazování podle jednotlivých forem přípravného řízení viz FRYŠTÁK, Marek. *Dokazování v přípravném řízení*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 195-338.

¹⁰⁶ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 72-73.

¹⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 363.

2.7.2. Dokazování v řízení před soudem

Ve stadiu předběžného projednání obžaloby není prováděno dokazování zaměřené na posouzení otázek důležitých pro rozhodnutí v meritu věci. Pokud k dokazování v tomto stádiu trestního řízení vůbec dojde, slouží zejména k posouzení důvodnosti podání obžaloby tak, aby následně mohlo být nařízeno hlavní líčení, nebo k posouzení dalších potřebných otázek, aby mohlo být rozhodnuto jedním ze způsobů uvedených v § 188 odst. 1, 2 TrŘ.¹⁰⁸

Trestní řád zakotvuje v § 183 odst. 1 možnost, aby předseda senátu kdykoliv v průběhu řízení před soudem požádal policejní orgán o opatření jednotlivého důkazu. Výjimečně může soud přistoupit k výslechu obviněného, svědka a znalce, nebo provést jiný důkaz mimo hlavní líčení či veřejné zasedání. Čtení protokolu o takto provedeném důkazu je ovšem možné pouze za předpokladu, že jsou splněny podmínky stanovené v § 211 TrŘ, nebo jde-li o výslech svědka mladšího patnácti let o okolnostech, jejichž ožívování v paměti by mohlo mít vzhledem k jeho věku negativní dopad na jeho duševní a mravní vývoj. Předběžné projednání obžaloby je však fakultativním stádiem trestního řízení, proto, pokud není nutné obžalobu předběžně projednat, může být po podání obžaloby rovnou nařízeno hlavní líčení.¹⁰⁹

Těžiště dokazování bylo novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. přesunuto z předsoudního stádia do stádia soudního, konkrétně do hlavního líčení. Z tohoto důvodu by mělo být dokazování v meritu věci prováděno v nejširším a nejkompexnějším rozsahu právě v hlavním líčení.¹¹⁰ V dokazování v hlavním líčení se uplatní všechny zásady dokazování, včetně zásady veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti, které vymezují povahu dokazování v hlavním líčení oproti dokazování v přípravném řízení, kde naopak platí zásady neveřejnosti, písemnosti a zprostředkovanosti.¹¹¹ Ze zásady ústnosti a bezprostřednosti stanoví trestní řád v § 211 a 212 výjimky, které se týkají zejména možnosti přečíst či předestřít protokol o výpovědi osob místo jejich

¹⁰⁸ FRYŠTÁK, Marek. *Dokazování v přípravném řízení*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 160.

¹⁰⁹ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 74-75.

¹¹⁰ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 363.

¹¹¹ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 368.

výpovědi provedené přímo v hlavním líčení,¹¹² z nichž některé byly uvedeny výše v podkapitole 2.5.6.¹¹³

Dokazování v hlavním líčení má ustálený průběh. Na jeho počátku, po zahájení hlavního líčení předsedou senátu, je státním zástupcem přednesena obžaloba, následně je dána možnost vyjádřit se poškozenému, poté předseda senátu vyslechne obžalovaného ohledně obsahu obžaloby a případně k nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Pokud se obžalovaný nedostaví k hlavnímu líčení, přečte se protokol o jeho dřívější výpovědi, stejně jako v případě, že odmítne vypovídat nebo pokud se jeho výpověď v hlavním líčení významně odchyľuje od jeho předchozí výpovědi. Dále soud vyslyší svědky a znalce, kterým může strana, která výslech nevedla, následně klást otázky, a provádí listinné a jiné věcné důkazy, přičemž pořadí prováděných důkazů není zákonem stanoveno. Po provedení každého důkazu musí být obžalovaný dotázán, zda se chce k důkazu vyjádřit a jeho vyjádření je zaprotokolováno. Na závěr hlavního líčení předseda senátu zjistí, zda strany nechtějí učinit návrhy na doplnění dokazování.¹¹⁴

Dokazování v hlavním líčení je podřízeno potřebám rozhodnutí o vině a trestu, a případně o náhradě škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Pro předmět a rozsah dokazování proto platí zejména nutnost prokázat okolnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé¹¹⁵ tak, jak byly popsány výše v podkapitole 2.6.1.

Nejdůležitější otázky, které se týkají zejména viny a trestu, se tedy rozhodují v hlavním líčení, nicméně soud může provádět dokazování i ve veřejném zasedání, v němž rozhoduje převážně o otázkách, které navazují na hlavní líčení. Pro dokazování ve veřejném zasedání se přiměřeně užijí ustanovení o dokazování v hlavním líčení, přičemž ale omezení stanovená pro provádění důkazů čtením protokolů o výpovědích svědků a znalců dle § 212 odst. 1 a 5 TrŘ platí podle § 235 odst. 2 TrŘ jen pro veřejné zasedání konané v řízení o odvolání. Dokazování lze provádět rovněž v neveřejném zasedání, v němž je rozhodováno

¹¹² Je třeba zdůraznit, že předestřené protokol o výpovědi nemůže být dle § 212 odst. 2 TrŘ podkladem výroku o vině obžalovaného, a to ani ve spojení s jinými provedenými důkazy.

¹¹³ Více k těmto výjimkám viz např. FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 368-372.

¹¹⁴ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 241-244.

¹¹⁵ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 78.

tam, kde to zákon výslovně stanoví nebo připouští, případně tam, kde žádnou formu jednání soudu zákon neurčuje. Rozhoduje se zde o otázkách menšího významu, přičemž rozhodnutí vychází pouze z důkazů obsažených ve spisu, které se dle § 243 TrŘ provádějí pouze přečtením protokolů a jiných písemností.¹¹⁶

V řízení o odvolání byl novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. výrazně posílen apelační princip. Proto § 159 odst. 1 TrŘ stanoví, že pokud je nutno učinit po zrušení původního rozsudku nové rozhodnutí, odvolací soud je povinen odstranit vadu ve veřejném zasedání a rozhodnout sám. Pouze pokud jsou skutková zjištění soudu prvního stupně natolik nedostatečná, že je dána nutnost opakovat hlavní líčení, nebo pokud by doplnění dokazování bylo rozsáhlé a obtížně proveditelné, může věc vrátit soudu prvního stupně. Dle odst. 3 téhož ustanovení odvolací soud rozhodne na podkladě skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně, byl-li zjištěn správně, nebo na základě skutkového stavu, který odvolací soud doplnil či pozměnil. Odvolací soud je tedy vázán skutkovými zjištěními soudu prvního stupně. Odchýlit se od nich může pouze v případě, že znovu provedl některé důkazy, které byly provedeny už v hlavním líčení, nebo pokud provedl důkazy, které v hlavním líčení provedeny nebyly. Odvolací soud pak může dle § 265 odst. 7 TrŘ přihlížet pouze k důkazům, které ve veřejném zasedání provedl, a hodnotí je v návaznosti na důkazy provedené v hlavním líčení, přičemž hodnocením důkazů soudem prvního stupně je vázán, pokud sám tyto důkazy znovu neprovedl. Na provádění důkazů se užijí přiměřeně ustanovení trestního řádu o dokazování v hlavním líčení.¹¹⁷

V řízení o dovolání se dokazování zpravidla neprovádí, § 265r odst. 7 TrŘ připouští pouze výjimečné doplnění důkazů nezbytných k tomu, aby mohl Nejvyšší soud rozhodnout o dovolání. V případě stížnosti pro porušení zákona je předsedovi senátu Nejvyššího soudu dána možnost provést potřebné šetření, nebo jím pověřit jiný orgán činný v trestním řízení, případně policejní orgán, pokud jenutné objasnit nějakou okolnost. Totéž platí v případě potřeby prověření důvodnosti návrhu na povolení obnovy.¹¹⁸

¹¹⁶ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 81-82.

¹¹⁷ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 364.

¹¹⁸ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 374-375.

2.8. Důkazní prostředky

Pojem důkazního prostředku byl definován v podkapitole 2.1 jako procesní činnost orgánů činných v trestním řízení, případně stran trestního řízení, která slouží k poznání určité skutečnosti, která má být v procesu dokazování zjištěna. Řečeno bylo rovněž to, že § 89 odst. 2 poskytuje demonstrativní výčet nejčastěji využívaných důkazních prostředků. Taxativní výčet by zabránil použití důkazních prostředků, které v tomto výčtu obsaženy nejsou. Totéž ustanovení zdůrazňuje možnost použít jako důkaz cokoli, co může napomoci objasnění věci, nejedná-li se o takový důkazní prostředek, jehož použití zákon zakazuje, nebo stanoví-li, že přípustnost jeho použití je vázána na splnění předepsaných podmínek. Příkladem může být absolutní nepoužitelnost důkazu získaného nezákonným donucením nebo jeho hrozbou, nemá-li být použit proti osobě, která tímto způsobem důkaz získala dle § 89 odst. 3 TrŘ, nemožnost použití úkonů učiněných vyloučenými osobami jako podkladu pro rozhodnutí dle § 30 odst. 1 TrŘ, zákaz použití informací získaných odposlechem telefonické komunikace obhájce s obviněným dle § 88 odst. 1 TrŘ, a další.¹¹⁹

Výčet důkazních prostředků v § 89 odst. 2 obsahuje pouze výpověď obviněného a svědka, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání, jejichž úprava je dále rozvedena v následujících ustanoveních trestního řádu. Vedle těchto tradičních důkazních prostředků byly do trestního řádu novelou provedenou zákonem č. 256/2001 Sb. doplněny další důkazní prostředky kriminalistické povahy, označované jako zvláštní způsoby dokazování, a to konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě. Jejich zahrnutím do trestního řádu byl sledován účel sjednocení praxe orgánů činných v trestním řízení při použití těchto prostředků. Z téhož důvodu byly současně do trestního řádu včleněny také operativně pátrací prostředky, mezi něž patří předstíraný převod, sledování osob a věci a použití agenta, o jejichž povaze panuje v akademické obci neshoda. Někteří autoři je za důkazní prostředky považují,¹²⁰ jiní jejich zařazení mezi důkazní prostředky odmítají.¹²¹

¹¹⁹ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 377-378.

¹²⁰ Např. CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 85.

¹²¹ Např. FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRÍVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 376.

Tatáž novela zavedla do trestního řádu rovněž institut odborné pomoci konzultanta, který bývá zaměňován s odborným vyjádřením. Význam těchto institutů je obdobný, jedná se ale o zcela odlišné prostředky, jelikož odborná pomoc konzultanta slouží k okamžité odborné pomoci orgánu činnému v trestním řízení osobou, která má potřebné odborné znalosti, a jako taková má pouze podpůrný charakter. Nelze ji proto na rozdíl od odborného vyjádření využít jako důkazní prostředek.¹²²

Vzhledem k předmětu a rozsahu této práce jsem se rozhodla nezařadit do této kapitoly rozbor jednotlivých důkazních prostředků upravených trestním řádem a zaměřit se pouze na úpravu znaleckého posudku a znaleckého zkoumání a dokazování, která bude detailně rozebrána v následující kapitole.

¹²² CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 84-85.

3. Znalecký posudek a právní úprava znaleckého zkoumání a dokazování v České republice

Znalecký posudek je, jako jeden ze základních typizovaných důkazních prostředků, v trestním řízení hojně využíván. Někteří autoři dokonce zastávají názor, že je nadužíván.¹²³ Z tohoto důvodu bylo novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. upraveno ustanovení § 105 odst. 1 TrŘ, z něhož vyplývá, že pokud objasnění věci vyžaduje odborné znalosti, vyžádá si orgán činný v trestním řízení v první řadě odborné vyjádření. Pouze pokud pro složitost věci takové řešení nestačí, má být přibrán znalec. Oproti tomu původní úprava platná do 31. 12. 2001, počítala zásadně s vyžádáním znaleckého posudku a dovolovala využití odborného vyjádření pouze v jednoduchých případech.¹²⁴

Tatáž novela zavedla možnost, aby strana obhajoby předložila vlastní znalecký posudek, ve snaze vyhovět zásadě kontradiktornosti a rovnosti stran. V souvislosti s touto změnou se objevily názory tvrdící, že snaha zamezit nadužívání znaleckých posudků omezením možnosti jejich využití v § 105 odst. 1 TrŘ, byla touto změnou prakticky anulována, protože předložením vlastního znaleckého posudku, svědčícího v její prospěch, strana obhajoby nutí orgány činné v trestním řízení k vyžádání revizního znaleckého posudku,¹²⁵ případně tímto postupem zapříčiňuje průtahy řízení, které jsou způsobeny tím, že si policejní orgán netroufne bez předběžného posouzení věci znalcem znalce přibrat, a proto čeká na jeho vyjádření, aniž by ho později nutně k řízení přibral.¹²⁶

Znalec tedy vykonává znaleckou činnost pro orgány veřejné moci, přičemž je-li mu zadáno vypracování znaleckého posudku takovým orgánem, vypracovat jej podle § 12 odst. 1 zákona č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících (dále jen ZnalZ)¹²⁷ musí. Odměna za vypracování znaleckého posudku se v tomto případě řídí podle § 17 odst. 2 ZnalZ prováděcím právním předpisem, jímž je vyhláška

¹²³ Srov. např. FRYŠTÁK, Marek. Znalecký posudek, jeho význam a hodnocení v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 9, s. 186; CHMELÍK, Jan; KYBIC, Petr. Pravděpodobnostní závěry v trestním řízení. *Státní zastupitelství*, 2014, č. 2, s. 18

¹²⁴ RŮŽIČKA, Miroslav; ZEŽULOVÁ, Jana. K problematice vzájemného vztahu znaleckého posudku a odborného vyjádření po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 9, s. 256

¹²⁵ UMLAUF, Josef. O jistotě v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 7-8, s. 184

¹²⁶ VANTUCH, Pavel. Může být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svědek? *Bulletin advokacie*, 2012, č. 6, s. 23.

¹²⁷ Resp. podle § 19 odst. 2 zákona č. 254/2019 Sb. o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech (dále jen NZnalZ), který nabyde účinnosti k 1. 1. 2021.

ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. (dále jen ZnalV), která v § 16 stanoví sazbu odměn za znalecké posudky v rozmezí od 100 do 350 Kč.¹²⁸ Vedle toho však znalec může vykonávat znaleckou činnost i v rámci soukromého styku, na základě smlouvy, a to dle § 17 odst. 4 ZnalZ¹²⁹ za smluvně stanovenou cenu.

Charakter znalecké činnosti vykonávané pro soukromé osoby je nahlížen jako poskytování služeb, jak konstatoval i Soudní dvůr Evropské unie (dále jen SDEU), který označil činnost soudních znalců a tlumočnicků v soukromém sektoru za služby ve smyslu čl. 57 Smlouvy o fungování Evropské unie.¹³⁰ Jedná se proto o hospodářskou činnost, v jejímž rámci fungují principy hospodářské soutěže, na kterou se vztahuje požadavek transparentnosti podmínek zápisu do příslušného seznamu či registru. Tato podmínka ovšem není podle ZnalZ splněna, protože ani při splnění všech zákonem stanovených podmínek, nevzniká uchazeči nárok na jmenování znalcem.¹³¹ Dle § 5 odst. 1 ZnalZ dochází ke jmenování znalce na základě výběru z osob, které splňují podmínky stanovené pro jmenování. Tento nedostatek řeší NZnalZ zavedením právního nároku na zápis do seznamu znalců v případě splnění stanovených podmínek v § 11 odst. 3.¹³²

Hojné využití znaleckých posudků zapříčinil neúprosný vědecký vývoj, který neumožňoval soudcům vyznat se ve všech otázkách, kterým bylo potřeba porozumět pro rozhodnutí ve věci. Proto od druhé poloviny 19. století postupně stoupala poptávka po odbornících, kteří by v tomto směru soudům ulehčili. Tato potřeba nakonec vyústila v nutnost upravit činnost těchto odborníků zákonem, což na našem území prvně provedl rakouský trestní řád soudní z roku 1873.¹³³ V průběhu času bylo na znalce nahlíženo skrze různé teoretické koncepce – od pojetí, podle něhož byl znalec chápán jako zvětšovací sklo v ruce soudce, jehož expertiza mu předkládala zvětšený obraz skutečností, přes pohlížení na znalce jako na odborného svědka, až po nahlížení znalce jako vědeckého soudce, *iudex facti*, který by se měl podílet na soudním rozhodování.¹³⁴ Dnes je

¹²⁸ Od 1. 1. 2021 dle § 31 odst. 2 NZnalZ,

¹²⁹ Resp. dle § 31 odst. 2, 3 NZnalZ, který dále stanoví, že smluvní odměna musí být sjednána písemně, a to před započatím výkonu znalecké činnosti tak, aby nijak nezávisela na výsledku provedené znalecké činnosti; není-li odměna smluvně sjednána, řídí se vyhláškou ministerstva, stejně jako v případě zadání znaleckého posudku orgánem veřejné moci.

¹³⁰ Rozsudek SDEU ze dne 17. 3. 2011, Josep Penarroja Fa, sp. zn. C-372/09 a C-373/09.

¹³¹ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 19-23.

¹³² Důvodová zpráva k zákonu č. 254/2019 Sb. o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech. Dostupné v Systému ASPI, bod 4.

¹³³ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2.

¹³⁴ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 47-49.

znalecká činnost chápána jako „*činnost subjektů zúčastněných na soudním nebo jiném řízení, využívajících pro účely dokazování svých odborných znalostí a zkušeností*“.¹³⁵

Přestože byla v českém právním prostředí koncepce, podle níž je znalec nahlížen jako vědecký soudce odmítnuta, a znalecký posudek je považován pouze za jeden z důkazních prostředků, skrze nějž je soudu podáván důkaz, který má být podle zásady volného hodnocení důkazů hodnocen společně s dalšími důkazy, praxe je často jiná. Orgány činné v trestním řízení často příkládají znaleckým posudkům, navzdory zásadě volného hodnocení důkazů, podle níž mají všechny důkazy stejnou důkazní váhu, stěžejní význam.¹³⁶

K této otázce se vyjadřuje judikatura v tom smyslu, že znalecký posudek je rovnocenný ostatním důkazům, musí být proto hodnocen stejně pečlivě jako všechny ostatní důkazy, což znamená, že soud není závěry znaleckého posudku bezvýjimečně vázán a musí ho podrobit jak prověrce právní korektnosti, tak prověrce věcné správnosti.¹³⁷ To je dáno nutností počítat s tím, že „*znalecké zkoumání je zatíženo řadou proměnných hodnot, určitou mírou nepřesnosti a je ovlivněno mimo jiné i lidským faktorem*“.¹³⁸

Prověřování věcné správnosti znaleckého posudku by mělo probíhat z hlediska procesu utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběhu znaleckého zkoumání, věrohodnosti teoretických východisek, kterými znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivosti použitých metod a způsobu vyvozování závěrů.¹³⁹ Pokud po takto provedené prověrce vyvstanou pochybnosti o skutkové správnosti znaleckého posudku, soud je povinen v souladu se zásadou vyhledávací doplnit dokazování, přičemž pokud nedojde k odstranění pochybností, musí podle zásady *in dubio pro reo* rozhodnout ve prospěch obžalovaného. Chybějící prověrka věcné správnosti znaleckého posudku a slepé důvěřování v závěry znalce by znamenalo porušení

¹³⁵ VÁCHA, Vladimír; KRATĚNA, Jindřich; ZACHAROV, Sergej. *Znalecká činnost v prostředí EU a dalších vybraných státech včetně Ruska*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2013, s.10

¹³⁶ FRYŠTÁK, Marek. Znalecký posudek, jeho význam a hodnocení v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 9, s. 186-187.

¹³⁷ Srov. nálezn Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 299/06; rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 101/2009.

¹³⁸ CHMELÍK, Jan; KYBIC, Petr. Pravděpodobnostní závěry v trestním řízení. *Státní zastupitelství*, 2014, č. 2, s. 18

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 819/2015.

zásady volného hodnocení důkazů a přenesení odpovědnosti za skutkovou správnost soudního rozhodnutí na znalce, což je postup neslučitelný se základními zásadami trestního řízení a zároveň s ústavním pořádkem.¹⁴⁰

3.1. Právní úprava znaleckého zkoumání a dokazování

Jak bylo naznačeno výše, právní úprava znaleckého posudku jako jednoho z důkazních prostředků užívaných v trestním řízení je upravena v hlavě páte, oddílu čtvrtém trestního řádu, konkrétně v § 105 - 111 TrŘ. Trestní řád zde upravuje pouze některé otázky týkající se přibrání znalce, jeho poučení, výslechu znalce, přípravy znaleckého posudku a jeho vad, znalecké činnosti ústavů a podání znaleckého posudku stranou. Provedení důkazu znaleckým posudkem v řízení před soudem se týká § 210, 211 odst. 5, 213 a násl. TrŘ.

V § 111 trestní řád odkazuje v dalších otázkách na zvláštní předpisy, kterými jsou již zmiňovaný zákon č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících a vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. k jeho provedení. Tyto předpisy upravují například způsob ustanovení znalcem, výkon znalecké činnosti, práva a povinnosti znalce, odměňování znalců, atd. Seznam znaleckých oborů a odvětví je stanoven ve vyhlášce ministerstva spravedlnosti č. 123/2015 Sb.

Zákon o znalcích a tlumočnících dlouho odolával podstatným novelizacím, přestože bylo dlouhodobě voláno po změnách v souvislosti s problémy právní úpravy, z nichž některé jsem nastínila už v úvodu této kapitoly. Až novela provedená zákonem č. 444/2011 Sb. přinesla některé zásadní změny týkající se správy znalecké činnosti – například nově upravila odpovědnost znalců za správní delikty nebo rozvedla povinnost mlčenlivosti. Tato novela měla být pouze předzvěstí nového zákona o soudních znalcích, k jehož přijetí nakonec nedošlo vlivem politických událostí doprovázených demisí vlády a rozpuštění Poslanecké sněmovny v roce 2013.¹⁴¹

Nový zákon č. 254/2019 Sb. o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech vyšel ve Sbírce zákonů až 9. 10. 2019 a spolu s ním i zákon č. 255/2019 Sb., který se týká změn dalších zákonů, mimo jiné trestního řádu,

¹⁴⁰ FRYŠTÁK, Marek. Znalecký posudek, jeho význam a hodnocení v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 9, s. 187-188.

¹⁴¹ NĚMČÁK, Vítězslav. K některým otázkám právní úpravy znalecké činnosti a jejího možného vývoje. *Státní zastupitelství*, 2014, č. 2, s. 7.

v souvislosti s přijetím tohoto nového zákona. Oba tyto zákony nabývají účinnosti k 1. 1. 2021.¹⁴² Ráda bych proto v následujícím textu poukázala na některé nejvýznamnější změny, které právní úprava v souvislosti s přijetím nového zákona o znalcích prodělala.

3.2. Znalec

Znalec je osoba nijak nezúčastněná na řízení před soudem, která má zvláštní odborné vědomosti, které získala svým vzděláním nebo praktickou činností, a proto svým posudkem může objasnit soudu skutkový stav věci, který by pro jeho speciální povahu nemohl soudce sám proniknout. Znalce nelze přibrat za účelem posouzení právních otázek, jejich posouzení náleží výlučně soudu.¹⁴³ Takto byla definována osoba znalce a jeho úkol v řízení před soudem už v roce 1940 a tato definice je stále aktuální. Je však třeba odlišovat osobu znalce od osoby konzultanta a experta.

Konzultant je osoba, kterou smí k posouzení dílčí odborné otázky přibrat znalec při vypracování znaleckého posudku dle § 10 odst. 2 ZnalZ, přičemž skutečnost, že byl konzultant přibrán, musí být uvedena ve znaleckém posudku s uvedením důvodů přibrání, což znalce nezbavuje odpovědnosti za část posudku, jíž se konzultace týkala. Přibrání konzultanta znamená výjimku z povinnosti znalce vykonávat svou činnost osobně, stanovenou v § 10 odst. 1 ZnalZ. Pokud by ale znalecký posudek nevypracoval sám znalec, který byl k jeho vypracování přibrán, ale místo něho například právě konzultant, byl by tento znalecký posudek podle judikatury jako důkazní prostředek nepoužitelný.¹⁴⁴ Konzultant je podle § 10a odst. 2 ZnalZ stejně jako znalec vázán mlčenlivostí o skutečnostech, o kterých se v souvislosti s prací na znaleckém posudku dozvěděl, o čemž jej znalec musí písemně poučit. Tuto úpravu přebírá i NZnalZ s tím rozdílem, že k přibrání konzultanta si musí znalec vyžádat souhlas zadavatele znaleckého posudku.¹⁴⁵

¹⁴² Nabytím účinnosti NZnalZ a zrušením ZnalZ dojde k oddělení právní úpravy znalecké činnosti od činnosti tlumočnické, které byly doposud upraveny jedním zákonem. K 1. 1. 2021 proto zároveň nabývá účinnosti zákon č. 354/2019 Sb. o soudních tlumočnících a soudních překladatelích, který nově upravuje tlumočnickou činnost.

¹⁴³ PRAŽÁK, Josef. *Soudní znalci*. Praha: Právníké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1940, s. 22.

¹⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 3 To 54/84

¹⁴⁵ Srov. ust. § 20 odst. 2 a § 23 NZnalZ

Rovněž trestní řád umožňuje v § 157 odst. 3 policejnímu orgánu a státnímu zástupci využít v trestním řízení odborné pomoci konzultanta. Tato odborná pomoc spočívá v poskytnutí operativních informací nutných k dalšímu postupu těchto orgánů. Konzultace nemá v žádném případě nahrazovat podání odborného vyjádření nebo znaleckého posudku a na rozdíl od nich nemůže sloužit jako důkazní prostředek. I v tomto případě je konzultant vázán mlčenlivostí.

Jako expert je označována osoba, která pracuje pro Kriminologický ústav a Odbory kriminalistické techniky a expertiz krajských ředitelství, které jsou zapsány v seznamu znaleckých ústavů a vykonávají kriminalisticko-technickou a znaleckou činnost v rámci Policie ČR. V postavení znalců jsou tedy tato pracoviště, která jsou přibírána orgány činnými v trestním řízení k vypracování znaleckého posudku, nikoliv jejich pracovníci, kteří v rámci těchto pracovišť vykonávají expertizní činnost.¹⁴⁶

3.3. Znalecký ústav

Znaleckou činnost nevykonávají samozřejmě pouze fyzické, ale i právnické osoby. Znaleckými ústavami jsou podle § 21 ZnalZ právnické osoby nebo jejich organizační složky, které se specializují na znaleckou činnost a jsou zapsány do seznamu znaleckých ústavů, vedeným ministerstvem spravedlnosti. Seznam znaleckých ústavů je rozdělen do dvou oddílů, přičemž do každého z nich se zapisují znalecké ústavy určitého charakteru.

První skupinu zapisovanou do prvního oddílu tvoří právnické osoby, které se specializují přímo na výkon znalecké činnosti, založené právě za tímto účelem. Aby mohla být právnická osoba zapsána do tohoto oddílu, musí být alespoň tři její společníci, členové či zaměstnanci znalci zapsanými pro požadovaný obor (případně mohou být dva z nich znalci zapsanými pro příbuzný obor), přičemž tito nesmějí vykonávat znaleckou činnost pro jiný znalecký ústav zapsaný v prvním oddílu, a musí mít odpovídající materiální a personální vybavení pro výkon znalecké činnosti.

Do druhého oddílu jsou zapisovány právnické osoby, mezi které spadají vysoké školy a jejich součásti, veřejné výzkumné instituce nebo jiné osoby

¹⁴⁶ FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 39-42.

veřejného práva nebo jejich organizační složky, které vykonávají vědeckovýzkumnou činnost v příslušném oboru a rovněž se věnují znalecké činnosti, která ale není hlavním předmětem jejich činnosti, tzv. vědecké ústavy. Tyto právnické osoby by měly být přibírány ke zpracování znaleckých posudků ve zvlášť obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení.¹⁴⁷

NZnalZ ruší dělení znaleckých ústavů na dvě skupiny a nově zavádí vedle kategorie znalecký ústav také kategorii znalecká kancelář. Znaleckou kanceláři budou podle § 47 odst. 2 NZnalZ znalecké ústavy, které jsou podle ZnalZ zapsány v prvním oddílu seznamu znaleckých ústavů. Pod označení znalecký ústav budou podle § 47 odst. 1 NZnalZ nadále spadat pouze znalecké ústavy zapsané do druhého oddílu seznamu znaleckých ústavů a dle § 47 odst. 3 NZnalZ případně také jiná osoba veřejného práva, její organizační složka, vnitřní organizační složka této složky nebo veřejná vysoká škola nebo její součást, které jsou zapsány v prvním oddílu seznamu znaleckých ústavů. Zápis těchto osob do seznamu znalců podle NZnalZ platí po dobu pěti let od nabytí účinnosti NZnalZ. Aby oprávnění vykonávat znaleckou činnost znalecké kanceláři nebo znaleckému ústavu nezaniklo, musí být podána žádost o zápis podle NZnalZ.

Znaleckými kanceláři budou podle § 6 NZnalZ obchodní korporace, které vykonávají znaleckou činnost prostřednictvím alespoň dvou znalců v oboru, odvětví, případně specializaci, pro níž podala korporace žádost o zápis do seznamu znalců. Takový znalec může být zaměstnancem, společníkem nebo členem pouze jedné znalecké kanceláře a nesmí vykonávat znaleckou činnost samostatně. Vedle toho znaleckým ústavem budou podle § 7 NZnalZ vysoké školy, jejich součásti, veřejné výzkumné instituce, státní podniky, ústavy, organizační složky státu, vnitřní organizační jednotky státu nebo osoby veřejného práva, které vykonávají vědeckovýzkumnou činnost v příslušném oboru, odvětví, případně specializaci alespoň tři roky bezprostředně předcházející dni podání žádosti o zápis. NZnalZ dále stanoví, že znalecké ústavy vykonávají znaleckou činnost prostřednictvím alespoň jednoho znalce pro stejný obor, odvětví a případně specializaci, pro které si tato právnická osoba podala žádost o zápis do seznamu znalců, nebo prostřednictvím osob zapojených do vědeckovýzkumné činnosti v příslušném oboru, odvětví a specializaci.

¹⁴⁷ FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 42-43.

Dva předešlé odstavce mají poukázat na změny provedené NZnalZ a na základní rozdíly mezi znaleckými kanceláři a znaleckými ústavy, protože tato úprava vzhledem k zásadním změnám a zpřísnění podmínek pro výkon znalecké činnosti právníky osobami vyvolává v některých znalcích obavy například z nesplnitelnosti podmínky na počet znalců pro daný obor, odvětví i specializaci stanovený pro znalecké kanceláře vzhledem ke snižujícímu se počtu znalců v České republice.¹⁴⁸ Další podmínky pro výkon znalecké činnosti těchto osob stanoví § 6 a 7 NZnalZ.

Znalecký posudek ústavu musí být vždy podán písemně s uvedením osob, které posudek připravovaly, a osob, které mohou v případě potřeby stvrdit jeho správnost a podat požadovaná vysvětlení před orgánem veřejné moci. Odpovědnost za posudek však nenesou tyto osoby, ale znalecký ústav. Nárok na odměnu za zpracování znaleckého posudku a náhradu nákladů, které určí ZnalV, ovšem také nemají osoby, které znalecký posudek zpracovaly, ale znalecký ústav jako organizace. V ostatním se znalecká činnost ústavů řídí ustanoveními pro výkon znalecké činnosti znalců zapsaných do seznamu.¹⁴⁹

3.4. Jmenování znalce

Aby mohl být uchazeč jmenován znalcem, musí splnit podmínky, které pro jmenování stanovuje § 4 ZnalZ. Osoba ucházející se o jmenování znalcem podle tohoto ustanovení:

- je státním občanem České republiky, občanem jiného členského státu Evropské unie, kterému bylo vydáno potvrzení o přechodném pobytu nebo povolení k trvalému pobytu na území České republiky, nebo státním příslušníkem jiného než členského státu Evropské unie, kterému bylo vydáno povolení k trvalému pobytu na území České republiky,¹⁵⁰

¹⁴⁸ Viz např. DOUCHA, Rudolf. Zákon o znalcích. Jak paralyzovat českou justici? II. In. Česká justice [online]. 16. 11. 2019 [cit. 15. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/zakon-znalcich-paralyzovat-ceskou-justici-ii/>

¹⁴⁹ BRADÁČ, Albert; KLEDUS, Miroslav; KREJČÍŘ, Pavel a kol.. *Soudní znalectví*. 1. vyd. Brno: AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM, s.r.o., 2010, s. 27-28.

¹⁵⁰ NZnalZ už splnění této podmínky nevyžaduje. Nově zavádí pouze požadavek, podle něhož musí mít osoba kontaktní adresu na území České republiky – k tomu srov. § 5 odst. 1 písm. g) NZnalZ.

- je způsobilá k právním úkonům v plném rozsahu,¹⁵¹
- je bezúhonná – tuto podmínku nesplňuje podle § 4 odst. 2 ZnalZ fyzická osoba, která byla pravomocně odsouzena za úmyslný trestný čin nebo za nedbalostní trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem znalecké činnosti, pokud nebylo odsouzení zahazeno,¹⁵²
- nebyla v posledních třech letech vyškrtuta ze seznamu znalců a tlumočnicků pro porušení povinností podle ZnalZ,¹⁵³
- má takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou činnost může řádně vykonávat,
- souhlasí se jmenováním,
- má potřebné znalosti a zkušenosti z oboru, v němž má jako znalec působit, především se jedná o absolvování speciální výuky pro znaleckou činnost, pokud je v daném oboru taková výuka zavedena.

Poslední z uvedených podmínek pro jmenování znalcem jsem zařadila navzdory odlišnému řazení v ZnalZ na konec tohoto výčtu, protože bych ráda poukázala na výraznější změny zavedené NZnalZ, které se této podmínky týkají. V dosavadní praxi se vychází z předpokladu, že znalec má mít nejvyšší kvalifikaci, jaké je možné v daném oboru dosáhnout, absolvovat specializovanou výuku a získat desetiletou praxi v daném oboru, případně splnit další podmínky v závislosti na oboru.¹⁵⁴ Podle dikce § 5 odst. 1 písm. a) NZnalZ musí být osoba odborně způsobilá k výkonu znalecké činnosti v daném oboru a odvětví a případně specializaci, pro které má být zapsána. Definici odborné způsobilosti najdeme v § 8 NZnalZ, který požaduje vysokoškolské vzdělání v daném oboru a odvětví nejméně v magisterském studijním programu (pokud toto nelze získat, pak nejvyšší možné dosažitelné vzdělání). Nejvyšší možné vzdělání je ale možné nahradit získáním delší aktivní odborné praxe. Dále bude podle nové právní úpravy potřebná minimálně pětiletá praxe v daném oboru a odvětví, což znamená

¹⁵¹ NZnalZ pro vyjádření této podmínky používá terminologii zavedenou s účinností od 1. 1. 2014 novým občanským zákoníkem, a požaduje proto, aby byla osoba plně svéprávná

¹⁵² NZnalZ v § 9 doplňuje podmínku bezúhonnosti tak, že osoba nesmí být odsouzena také za nedbalostní trestní čin spáchaný v souvislosti s podnikatelskou činností, a rovněž stanoví, jakým způsobem se bezúhonnost dokládá.

¹⁵³ NZnalZ tuto podmínku v ust. § 5 odst. 1 písm. e) transformuje do podoby, podle níž osoba nesmí být v posledních třech letech před podáním žádosti o zápis potrestána pokutou za přestupky taxativně vyjmenované v tomto ustanovení, nebo jí v posledních pěti letech před podáním žádosti o zápis nebylo zrušeno oprávnění vykonávat znaleckou činnost pro závažné nebo opakované porušení povinností stanovených NZnalZ.

¹⁵⁴ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 73.

zkrácení požadované délky praxe na polovinu, a nově také úspěšné složení vstupní zkoušky.¹⁵⁵

Vstupní zkouška znalce upravená v § 10 NZnalZ se má skládat ze dvou částí – obecné a zvláštní, přičemž obě části jsou zpoplatněny. Obecná část má prověřit znalosti právních předpisů upravujících výkon znalecké činnosti a řízení, v nichž je znalecká činnost vykonávána, a náležitosti znaleckého posudku. Ve zvláštní části bude prověřena schopnost vypracovat znalecký posudek a znalosti z oboru, odvětví a případně specializace. Znalci oprávnění k výkonu znalecké činnosti podle ZnalZ budou zapsáni do seznamu znalců podle NZnalZ na dobu pěti let následujících po datu účinnosti NZnalZ. Aby po uplynutí této doby nedošlo k zániku oprávnění vykonávat znaleckou činnost, musí znalec podle přechodného ustanovení § 46 odst. 3 NZnalZ podat žádost o zápis do seznamu znalců podle NZnalZ, čímž se považuje zvláštní část vstupní zkoušky za splněnou. Z tohoto ustanovení proto plyne povinnost těchto znalců splnit obecnou část vstupní zkoušky.¹⁵⁶

NZnalZ přidal podmínky, podle kterých má mít uchazeč o zápis odpovídající materiálně technické zázemí a přístrojové vybavení a není na základě pravomocného rozhodnutí soudu v úpadku. Naopak vypustil podmínku osobních vlastností, které dávají předpoklad pro řádný výkon znalecké činnosti, která je nicméně nadále implicitně obsažena zejména v požadavku bezúhonnosti a v požadavku, podle něhož uchazeč nesmí být v úpadku, a podmínku vyslovení souhlasu se jmenováním.

Pokud splnila osoba všechny podmínky stanovené ZnalZ, může být jmenována znalcem na základě výběru provedeným krajským soudem mezi ostatními uchazeči, kteří splnili podmínky¹⁵⁷ na návrh orgánů veřejné moci, vědecké instituce, vysoké školy, organizace, v níž pracují osoby, které přicházejí v úvahu, orgánů společenských organizací, pokud to vyplývá z předmětu jejich činnosti, nebo na návrh samotného uchazeče. Znalce jmenuje ministr

¹⁵⁵ Pro obory, které budou stanoveny vyhláškou ministerstva spravedlnosti, bude nutné, aby osoba získala osvědčení o odborné způsobilosti, absolvovala speciální studium zaměřené na daný obor a odvětví nebo získala osvědčení o odborné způsobilosti vydané příslušnou profesní komorou.

¹⁵⁶ Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 254/2019 Sb. o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, bod 7.

¹⁵⁷ Viz § 2 ZnalV

spravedlnosti nebo předseda krajského soudu¹⁵⁸ a do rukou toho, kdo jej jmenoval, znalec složí slib ve znění dle § 6 odst. 2 ZnalZ, jehož složení potvrdí podpisem v knize slibu znalců. Následně nově jmenovaný znalec obdrží listinu o jmenování a potvrzení, které ho opravňuje k objednání a převzetí znalecké pečeti, je seznámen se zněním znalecké doložky uváděné na konci posudku, obdrží znalecký deník, do něhož musí být zapisovány všechny znalecké posudky, které mu byly zadány, a průkaz znalce s označením rozsahu jeho znaleckého oprávnění.

Po jmenování znalce a složení slibu následuje zapsání znalce do seznamu znalců a tlumočnicků.¹⁵⁹ NZnalZ však už se jmenováním nepočítá, proto také není nutno se jmenováním vyslovovat souhlas. Podle nové úpravy vzniká nárok na zápis do seznamu znalců, ať už znalci, znalecké kanceláři nebo znaleckému ústavu, splněním stanovených podmínek a v případě fyzické osoby také bezvýhradným složením slibu podle § 5 odst. 2 NZnalZ.

Další výraznou změnou je zavedení lhůty pro zapsání znalce do seznamu znalců. Zápis je podle § 11 NZnalZ proveden ministerstvem spravedlnosti na základě žádosti podané uchazečem na předepsaném formuláři a to do deseti pracovních dnů ode dne splnění stanovených podmínek, nebo ode dne složení slibu, pokud je žadatelem fyzická osoba. Zápis, ať už do seznamu znalců a tlumočnicků či do seznamu znaleckých ústavů podle ZnalZ, nebo do seznamu znalců podle NZnalZ, znamená překonání poslední překážky ke vzniku oprávnění vykonávat znaleckou činnost.

3.5. Seznam znalců a tlumočnicků a seznam znaleckých ústavů

Seznamy znalců a tlumočnicků jsou podle § 7 ZnalZ vedeny krajskými soudy a zapisují se do nich všichni jmenovaní znalci a tlumočníci, kteří mají v obvodu daného krajského soudu místo trvalého pobytu (případně místo pobytu na území České republiky podle druhu pobytu cizince). Seznamy jsou členěny do dvou oddílů, přičemž do prvního oddílu jsou zapisováni znalci, do druhého tlumočníci. Dále je první oddíl členěn podle jednotlivých oborů, kterými jsou například doprava, ekonomika, stavebnictví, kriminalistika, a další, přičemž

¹⁵⁸ Věcná a místní příslušnost těchto orgánů pro jmenování znalců je určena § 1 ZnalV

¹⁵⁹ BRADÁČ, Albert; KLEDUS, Miroslav; KREJČÍŘ, Pavel a kol.. *Soudní znalectví*. 1. vyd. Brno: AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM, s.r.o., 2010, s. 21-23.

některé mohou být členěny dále podle odvětví.¹⁶⁰ Pokud znalec, případně tlumočnick, změni místo pobytu, je podle § 4 odst. 5 ZnalV povinen tuto změnu neprodleně hlásit krajskému soudu, u něhož je zapsán, aby mohl být ze seznamu vyškrtnut a zapsán do seznamu příslušného krajského soudu.

Krajské soudy zasílají aktuální informace o jimi vedených seznamech ministerstvu spravedlnosti, které vede veřejně přístupný ústřední seznam znalců a tlumočnicků, který obsahuje všechny informace zapisované krajskými soudy a informaci o tom, u kterého krajského soudu je znalec či tlumočnick zapsán.¹⁶¹ Ministerstvo spravedlnosti rovněž vede seznam znaleckých ústavů, o jehož členění bylo pojednáno výše v podkapitole 3.2.1.

Seznamy jsou veřejně přístupné. Nejsnazší způsob nahlédnutí do nich představuje webová adresa ministerstva spravedlnosti www.justice.cz, kde jsou ministerstvem spravedlnosti zveřejňovány.¹⁶²

Od 1. 1. 2021 dojde podle § 15 NZnalZ ke sloučení všech těchto seznamů v jediný seznam znalců, který bude veden ministerstvem spravedlnosti a zapsáni do něho budou všichni znalci, znalecké kanceláře a znalecké ústavy. Nově je zákonem upraven výčet údajů uvedených v seznamu, přičemž tyto údaje jsou členěné na veřejné, které budou uveřejňovány způsobem umožňujícím dálkový přístup, a neveřejné, do nichž může nahlížet pouze ministerstvo spravedlnosti a na základě odůvodněné žádosti také jiné orgány veřejné moci.

3.6. Znalec ad hoc

V praxi ovšem může nastat situace, kdy pro znalecký obor, ve kterém je třeba podat znalecký posudek, není v seznamu zapsán znalec. Pro takové případy upravuje § 24 ZnalZ, resp. § 26 NZnalZ, možnost ustanovit znalcem osobu, která není v seznamu zapsaná, ale má pro podání znaleckého posudku potřebné odborné předpoklady, za předpokladu, že se svým ustanovením vyslovila souhlas, tedy tzv. znalce *ad hoc*. Osobu, která není zapsaná v seznamu, je možné ustanovit k podání znaleckého posudku také v případech, kdy znalec zapsaný v seznamu nemůže úkon provést, nebo pokud by provedení úkonu znalcem zapsaným v seznamu bylo

¹⁶⁰ Druhý oddíl je členěn podle jazyků.

¹⁶¹ DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnickích: komentář*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, s. 42-44.

¹⁶² DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnickích: komentář*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, s. 45.

spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady. Ustanovením se samozřejmě míní ustanovení ze strany orgánu veřejné moci.¹⁶³ Znalecký posudek předložený stranou tedy nemůže být vypracován znalcem *ad hoc*.

Tato osoba musí před podáním znaleckého posudku složit slib podle § 6 odst. 2 ZnalZ, resp. § 5 odst. 2 NZnalZ, který se, na rozdíl od složení slibu znalcem zapsaným, vztahuje pouze na tento konkrétní případ podání znaleckého posudku. Složením slibu se na znalce *ad hoc* vztahují všechna práva a povinnosti znalců zapsaných.¹⁶⁴

V souvislosti s ustanovením znalce *ad hoc* vyvstává otázka, zda je možné ustanovit rovněž znalecký ústav *ad hoc*, o němž zákon nemluví. Nejvyšší soud se k této otázce vyslovil tak, že pokud nemůže znalecký posudek podat znalecký ústav zapsaný v seznamu znaleckých ústavů, není vyloučeno použít ustanovení § 24 ZnalZ *per analogiam* a ustanovit *ad hoc* ústav nezapsaný v seznamu za předpokladu, že s tím tento ústav souhlasí a splňuje potřebnou odbornou kvalifikaci k podání znaleckého posudku nebo k přezkoumání posudku podaného znalcem.¹⁶⁵

3.7. Práva a povinnosti znalce

Práva a povinnosti znalce vyplývají z právních předpisů, ale samozřejmě také z případné smlouvy se zadavatelem znaleckého posudku. Obecně stanoví práva a povinnosti znalce ZnalZ a ZnalV, od 1. 1. 2021 NZnalZ, a dále také jednotlivé procesní řády včetně řádu trestního.

3.7.1. Povinnosti znalce

Základní povinnosti znalce vyplývají ze slibu dle § 6 odst. 2 ZnalZ, podle něhož je znalec povinen vykonávat znaleckou činnost v souladu s právními předpisy, nestranně a podle svého nejlepšího vědomí a za plného využití svých znalostí a zachování mlčenlivosti o skutečnostech, o nichž se dozvěděl

¹⁶³ DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, s. 152.

¹⁶⁴ BRADÁČ, Albert; KLEDUS, Miroslav; KREJČÍŘ, Pavel a kol.. *Soudní znalectví*. 1. vyd. Brno: AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM, s.r.o., 2010, s. 26-27.

¹⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 1202/2010.

v souvislosti s výkonem znalecké činnosti.¹⁶⁶ Některé z těchto povinností rozvádí ZnalZ v dalších ustanoveních, proto budou níže podrobněji rozebrány.

NZnalZ k těmto povinnostem obsaženým ve slibu v § 5 odst. 2 NZnalZ přidává povinnost nezávislého výkonu znalecké činnosti a povinnost dbát o rozvoj svých znalostí. Dále je podle dikce § 8 ZnalZ znalec povinen znaleckou činnost vykonávat řádně, ve stanovené lhůtě a v oboru a odvětví, pro něž byl jmenován. Řádný výkon znalecké činnosti se odráží v kvalitě vypracovaného posudku. O náležitostech a formě posudku bude pojednáno níže, proto se na tomto místě omezím na konstatování, že „*cílem řádného výkonu znalecké činnosti je pravdivý posudek, který je zároveň přezkoumatelný a přesvědčivý ve své struktuře a argumentaci*“.¹⁶⁷

Pokud jde o výkon znalecké činnosti ve stanovené lhůtě, § 12 ZnalV stanoví, že státní orgán při vyžádání znaleckého úkonu uloží znalci lhůtu pro provedení tohoto úkonu, přičemž se znalcem projedná, zda je tato lhůta odpovídající. Lhůta pro podání znaleckého posudku činí obvykle 30 dnů, pokud vypracování znaleckého posudku vyžaduje náročnější úkony, měla by být určena lhůta delší.¹⁶⁸ V naléhavých případech je možné požadovat spěšné provedení znaleckého úkonu, přičemž spěšnost provedení se dle § 20 odst. 3 ZnalV odráží v možnosti zvýšení odměny znalce až o 50 %. Naopak je-li úkon proveden opožděně, může být podle § 27 odst. 1 ZnalV odměna snížena až na polovinu.

V § 10 ZnalZ, resp. § 1 odst. 4 NZnalZ je znalci uložena povinnost vykonávat znaleckou činnost osobně. Výjimku z tohoto pravidla představuje přibrání konzultanta, o němž bylo pojednáno výše, a pomocné práce na posudku uložené znalcem jiné osobě. Přípustnost uložení pomocných prací je možné odvodit z § 18 odst. 2 ZnalZ, který uvádí ve výčtu nákladů vynaložených znalcem kromě jiného také náklady spojené s přibráním pracovníků na pomocné práce. Riziko, že bude výkon znalecké činnosti delegován na jinou osobu, hrozí zejména v případech, kdy je výkon znalecké činnosti profesionalizován. Snaha o splnění co nejvyššího počtu zakázek pak může svádět k rozdělování práce tak, že znalecký

¹⁶⁶ VÁCHA, Vladimír; KRATĚNA, Jindřich; ZACHAROV, Sergej. *Znalecká činnost v prostředí EU a dalších vybraných státech včetně Ruska*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2013, s. 25.

¹⁶⁷ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 99.

¹⁶⁸ DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, s. 60.

posudek vůbec nevypracuje sám znalec, ale jiná osoba. Toto se netýká činnosti znaleckých ústavů, v nichž mohou znaleckou činnost vykonávat všichni jeho zaměstnanci.¹⁶⁹

Další důležitou povinností znalce upravenou v § 10a ZnalZ, resp. § 20 NZnalZ, je povinnost zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s výkonem své znalecké činnosti, a to i po jejím skončení. Povinnosti zachování mlčenlivosti může zadavatel znalce zprostit. Její význam spočívá v tom, že znalec se v rámci své činnosti často seznámí s informacemi, jejichž vyjádření by mohlo být proti zájmům osoby, jíž se jeho znalecká činnost týká. Povinnost mlčenlivosti je tedy stanovena v rámci ochrany oprávněných zájmů těchto osob. Rozsah povinnosti mlčenlivosti je samozřejmě omezen ve vztahu k zadavateli znaleckého posudku, vůči němuž není znalec povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které jsou předmětem znaleckého zkoumání, jinak by bylo znemožněno znalecký posudek podat.

Výjimkou z povinnosti mlčenlivosti znalce je neuplatňování této povinnosti ve vztahu ke konzultantovi, případně dalším osobám, které se na výkonu znalecké činnosti podílí, tyto osoby ale samozřejmě také musejí zachovávat mlčenlivost vůči jiným osobám. Druhou výjimkou je možnost použití informací zjištěných v rámci znalecké činnosti pro vědecké nebo vzdělávací účely za předpokladu anonymizace použitých informací.¹⁷⁰ Třetí výjimku zavádí v § 20 odst. 4 NZnalZ, když stanoví, že povinnost mlčenlivosti se nevztahuje na řízení proti osobě, která vykonala znalecký úkon, proti zadavateli v souvislosti s touto činností, ani na spory mezi nimi.

V souladu s povinností vykonávat znaleckou činnost nestranně dle § 11 ZnalZ, resp. § 18 NZnalZ, zakazuje znalci podat znalecký posudek, pokud lze mít důvodnou pochybnost o nepodjatosti znalce pro jeho poměr k věci, k orgánům provádějícím řízení, k účastníkům nebo jejich zástupcům. Důvodem k vyloučení je tak zejména možná zainteresovanost znalce v dané věci nebo jeho příbuzenský či přátelský vztah s výše jmenovanými osobami.¹⁷¹ Znalec a účastníci řízení mají povinnost neprodleně oznámit, že se dozvěděli o důvodech, pro které je znalec

¹⁶⁹ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 101.

¹⁷⁰ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 147-149.

¹⁷¹ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 104.

vyločen. O tom, zda je znalec vyloučen rozhodne orgán, který znalce ustanovil pro podání posudku. Trestní řád stanoví v § 105 odst. 3 pouze, že proti osobě znalce je možné vznést námitky, neobsahuje ale na rozdíl od jiných procesních řádů zvláštní důvody pro vyloučení znalce a v § 111 odkazuje ve věcech vyloučení znalců na zvláštní předpisy. Proto se v trestním řízení postupuje plně podle ZnalZ.¹⁷² NZnalZv § 18 odst. 3 nově stanoví, že ustanovení pro vyloučení znalce platí i pro vyloučení konzultanta.

V úvodu k této kapitole bylo řečeno, že znalec podává znalecké posudky buď na základě ustanovení orgánem veřejné moci, nebo pro fyzické či právnické osoby na základě smlouvy. V druhém případě platí smluvní volnost, která ho opravňuje k odmítnutí podání požadovaného posudku. Pro první případ však podle ust. § 12 odst. 1 ZnalZ platí, že znalec musí znalecký posudek podat, není-li vyloučen, nebo nejsou-li splněny důvody pro odepření podání znaleckého posudku podle § 11 odst. 3 ZnalZ. V případě že znalec bez vážného důvodu odmítne provést požadovaný úkon, vystavuje se tím riziku kárného postihu, protože orgán, který znalce ustanovil, tuto skutečnost sdělí krajskému soudu, u něhož je znalec zapsán a předseda krajského soudu následně může zahájit řízení o přestupku podle § 25a odst. 1 písm. e) ZnalZ.¹⁷³

Vážné důvody, pro něž je možné podání znaleckého posudku odmítnout, nejsou definovány v ZnalZ ani ZnalV. Podle odborné literatury lze za vážné důvody považovat kromě případů uvedených v § 11 ZnalZ zejména případy, kdy by znalec porušil jinou povinnost stanovenou ZnalZ, např. povinnost výkonu znalecké činnosti pouze v oboru a odvětví, pro které byl jmenován, nebo povinnost zdržet se znalecké činnosti po dobu pozastavení oprávnění vykonávat znaleckou činnost.¹⁷⁴ Tomuto chápání vážných důvodů dává za pravdu NZnalZ, který v ust. § 19 nově stanoví, že mezi důvody pro odmítnutí podání znaleckého posudku patří pozastavení oprávnění vykonávat znaleckou činnost, chybějící oprávnění vykonávat znaleckou činnost v oboru, odvětví a specializaci, ve kterých je potřebné úkon vykonat, přílišná zaneprázdněnost znalce již zadanými znaleckými posudky a výkon znalecké činnosti v postavení zaměstnance,

¹⁷² ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 132.

¹⁷³ NZnalZ zavádí zásadní změnu v dohledu nad činností znalců. Tato agenda bude nově spadat výlučně do kompetence ministerstva spravedlnosti. Od účinnosti NZnalZ bude tedy všechny přestupky projednávat ministerstvo spravedlnosti.

¹⁷⁴ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 131-132.

společníka nebo člena znalecké kanceláře. § 19 odst. 2 NZnalZ umožňuje odmítnout podání znaleckého posudku také tehdy, pokud znalci znemožňují vykonat úkon s odbornou péčí a včas závažné zdravotní okolnosti, závažná rodinná situace či mimořádné nebo neočekávané pracovní povinnosti.

Znalecký posudek může být podáván znalcem písemně nebo ústně do protokolu. Pokud je znalecký posudek podáván písemně, musí být podle § 13 ZnalZ opatřen podpisem znalce a otiskem pečeti. Další náležitosti znaleckého posudku, ať už formální nebo obsahové, stanoví § 13 ZnalV. NZnalZ nově umožňuje i podání posudku v elektronické podobě. Náležitosti znaleckého posudku jsou stanoveny přímo NZnalZ. Podrobněji bude o náležitostech znaleckého posudku pojednáno níže.

O každém podaném posudku je znalec podle § 15 ZnalZ povinen udělat zápis do znaleckého deníku, který musí vést v listinné nebo v elektronické podobě. Každý zápis obsahuje předmět daného posudku, pro koho byl vypracován, výši odměny a výloh a den proplacení. Účelem vedení deníku je zajištění jednotné a přehledné evidence posudků. Na řádné vedení deníku dohlíží podle § 8 odst. 2 ZnalV občasnými kontrolami příslušný krajský soud. Dohled nad těmito kontrolami vykonává ministerstvo spravedlnosti.¹⁷⁵

Nová úprava už povinnost vedení znaleckého deníku neobsahuje. Místo ní v § 29 NZnalZ zavádí elektronickou evidenci posudků. Tato evidence bude vzhledem k reorganizaci dohledu nad činností znalců spravována ministerstvem spravedlnosti. Někteří znalci se domnívají, že změny provedené v rámci této reorganizace povedou k odosobnění znalecké činnosti, jelikož například právě kontrola znaleckého deníku byla považována za společenskou záležitost.¹⁷⁶

Úprava NZnalZ nově zavádí v § 22 povinnost pojištění znalců pro případ povinnosti nahradit újmu způsobenou v souvislosti s výkonem znalecké činnosti po celou dobu výkonu znalecké činnosti. Z této povinnosti jsou vyňaty organizační složky státu a jejich vnitřní organizační jednotky zapsané do seznamu jako znalecké ústavy, znalci, kteří vykonávají znaleckou činnost jako

¹⁷⁵ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 150-152.

¹⁷⁶ Viz např. PASEKOVÁ, Eva. Znalec Lukáš Křístek: Nový zákon je samý bič a žádný cukr. In. *Česká justice* [online]. 14. 9. 2019 [cit. 16. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/09/znalec-lukas-kristek-novy-zakon-samy-bic-zadny-cukr/>

zaměstnanci, společníci nebo členové znalecké kanceláře a znalci *ad hoc*. Minimální výše pojistného má být stanovena prováděcí vyhláškou ministerstva spravedlnosti. Zákon se k výši pojistného vyjadřuje pouze tak, že výše limitu pojistného plnění má být úměrná možným předpokládatelným újmám. Jedná se o změnu, kterou někteří autoři považovali už dlouho za nutnou.¹⁷⁷ Na druhou stranu se jiní obávají, že půjde o jednu ze změn, které odradí nové uchazeče od výkonu znalecké činnosti a staré znalce přiměje k odchodu z profese.¹⁷⁸

Některé povinnosti znalce vyplývají i z trestního řádu a trestního zákoníku. Zejména jde o § 106 TrŘ, který ukládá znalci povinnost dostavit se k soudu na předvolání pod sankcí pořádkové pokuty podle § 66 odst. 1 TrŘ. Pořádková pokuta znalci hrozí i v případě nedůvodného odepření výpovědi. Znalec je rovněž vázán povinností podat pravdivý posudek, jinak se dopouští trestného činu nepravdivého znaleckého posudku podle § 346 TrŘ.¹⁷⁹

3.7.2. Práva znalce

Většina práv, která znalci dává ZnalZ už byla shora zmíněna v kontextu s jinými tématy, proto jen pro úplnost uvedu, že mezi tato práva patří právo vykonávat znaleckou činnost, pokud uchazeč splnil podmínky pro zápis do seznamu znalců a tlumočnicků a k zápisu došlo, právo přibrat konzultanta, případně i jiné osoby na pomocné práce, právo na odměnu a náhradu nákladů, právo odepřít podání znaleckého posudku. Dalším právem, o kterém zatím řeč nebyla, je právo na použití přístrojů, jiných zařízení a materiálů organizace, u níž znalec pracuje, pokud je to pro podání posudku třeba, upravené v § 14 ZnalZ. Ve výjimečných případech je povinná umožnit znalci použití těchto přístrojů, zařízení a materiálů i jiná organizace. Toto ustanovení je v současné době už téměř neupotřebitelné vzhledem ke změně společenské, ekonomické i právní situace.¹⁸⁰

Významným právem, které znalci ZnalZ dává, je právo být vyškrtnut ze seznamu znalců, pokud o to písemně požádá, vyjádřené v § 20a písm. f). Význam tohoto práva spočívá v koncepci znalectví založené na principu

¹⁷⁷ Např. ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 154.

¹⁷⁸ Viz např. PASEKOVÁ, Eva. Znalec Lukáš Křístek: Nový zákon je samý bič a žádný cukr. In. *Česká justice* [online]. 14. 9. 2019 [cit. 16. 3. 2020]. Dostupné z:

<https://www.ceska-justice.cz/2019/09/znalec-lukas-kristek-novy-zakon-samy-bic-zadny-cukr/>

¹⁷⁹ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 114-115.

¹⁸⁰ K tomu více viz DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, s. 96-98.

dobrovolnosti. V souladu s touto koncepcí proto také podle ZnalZ vyslovuje znalec souhlas se jmenováním¹⁸¹ a podle NZnalZ sám podává žádost o zápis do seznamu znalců.

Některá práva znalce vyplývají rovněž z trestního řádu. Podle § 106 odst. 1 TrŘ musí být znalec v předvolání poučen o následcích nedostavení se a o povinnosti bez odkladu oznámit skutečnosti, pro které je vyloučen. Dále trestní řád v § 107 odst. 1 stanoví, že znalci mají být poskytnuta potřebná vysvětlení ze spisů a vymezeny jeho úkoly, v případě potřeby mu je také umožněno nahlédnout do spisu. Toto právo je znalci dáno, aby mohl podat znalecký posudek založený na posouzení všech podstatných materiálů.¹⁸²

3.8. Odpovědnost znalce

Dodržování povinností znalců, ať už jde o povinnosti zákonné, které byly vyčteny výše, nebo povinnosti smluvní, je třeba podrobit kontrole a, v případě jejich porušení, také postihu. Proto na znalce může dolehnout odpovědnost občanskoprávní, správně právní i trestně právní.

Z hlediska odpovědnosti podle občanského práva v případě znalce přichází v úvahu zejména odpovědnost za škodu podle § 2950 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Na základě tohoto ustanovení je znalec povinen nahradit škodu vzniklou na základě znaleckého posudku, který za úplatu chybně zpracoval. Pokud byl znalecký posudek podán bezúplatně, je za vzniklou škodu odpovědný pouze v případě, že jednal v úmyslu škodu způsobit, což je situace, která může nastat pouze v případě, že znalec podává znalecký posudek na základě smlouvy, protože za podání znaleckého posudku znalci ustanovenému orgánem veřejné moci vždy náleží odměna stanovená podle ZnalV.¹⁸³ ZnalZ o povinnosti znalce nahradit škodu výslovně nehovoří, NZnalZ tak činí. Podle § 21 NZnalZ je znalec povinen nahradit újmu způsobenou v souvislosti s výkonem znalecké činnosti, pokud se odpovědnosti nezprostí prokázáním, že újmě nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které na něm lze požadovat.

¹⁸¹ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 91.

¹⁸² Tamtéž, s. 93

¹⁸³ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 159.

Z hlediska trestněprávní odpovědnosti byl už výše řečeno, že se znalec může dopustit trestného činu nepravdivého znaleckého posudku podle § 346 TrZ, a to úmyslným podáním nepravdivého, hrubě zkresleného nebo neúplného znaleckého posudku. Skutkovou podstatu tohoto trestného činu lze tedy naplnit jak aktivním jednáním, tak opomenutím. Tohoto trestního činu se může dopustit jako znalec zapsaný do seznamu osoba fyzická a právnická,¹⁸⁴ ale i znalec *ad hoc*.¹⁸⁵ Dále se znalec v souvislosti s výkonem znalecké činnosti může dopustit například trestných činů podvodu dle § 209 TrZ, zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 TrZ, přijetí úplatku dle § 331 TrZ, pohrdání soudem dle § 336 TrZ, neoznámení trestního činu dle § 368 TrZ, a dalších.¹⁸⁶

Správně právní odpovědnost znalce se řídí § 25a a násl. ZnalZ, kde jsou stanoveny jednotlivé správní delikty spáchané porušením povinností vyplývajících z jednotlivých ustanovení ZnalZ a sankce za jejich spáchání. Mezi přestupky fyzických osob obsažené v § 25a ZnalZ patří přestupky spáchané například porušením povinnosti mlčenlivosti, odmítnutím podat znalecký posudek orgánu veřejné moci bez závažných důvodů, nevedením znaleckého deníku, neoprávněním vydáváním se za znalce či znalecký ústav, a další. Za tyto přestupky zákon ukládá pokuty až do výše 200 000 Kč nebo sankci vyškrtnutí ze seznamu. Přestupky právnických osob stanovené v § 25b ZnalZ jsou téměř shodné s přestupky fyzických osob, ale pokuty za jejich spáchání se pohybují v rozmezí až do 400 000 Kč. Přestupky jsou podle § 25c ZnalZ projednávány ministerstvem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu podle správního řádu. Pro případy porušení povinností, které nelze posoudit jako přestupek nebo trestný čin, je v § 25d ZnalZ stanoveno, že za ně může být ministerstvem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu udělena znalci nebo znaleckému ústavu písemná výstraha.¹⁸⁷

NZnalZ nově v § 39 upravuje přestupky, které může spáchat znalec, znalecký ústav i znalecká kancelář jednotně, přičemž přidává některé přestupky, které úprava ZnalZ neobsahuje, jako je například neoprávněné opatření listiny, která není znaleckým posudkem, znaleckou pečetí. Dále v § 40 NZnalZ upravuje

¹⁸⁴ Srov. ust. §7 ZTOPO

¹⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel. Znalci a jejich trestní odpovědnost. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 9, s. 16-17.

¹⁸⁶ BRADÁČ, Albert; KLEDUS, Miroslav; KREJČÍŘ, Pavel a kol. *Soudní znalectví*. 1. vyd. Brno: AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM, s.r.o., 2010, s. 35.

¹⁸⁷ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 165-169.

samostatně přestupky, které může spáchat znalec *ad hoc*, a v § 41 přestupky, které může spáchat jiná osoba. Ve všech třech zmíněných odstavcích může být za přestupek uložena pokuta až do výše 500 000 Kč, nadále už ale není v NZnalZ upravena sankce vyškrtnutí ze seznamu. Reorganizace dohledu nad znaleckou činností se dotkne i řízení o přestupcích. Přestupky bude podle nové úpravy projednávat už jen ministerstvo spravedlnosti, nikoliv krajské soudy. Zavedení nových, často formalistických přestupků a přísnějších sankcí samozřejmě kritizují znalci, kteří i v tomto případě poukazují na možný odliv zájemců o znaleckou činnost způsobený těmito změnami.¹⁸⁸

3.9. Pozastavení a zánik práva vykonávat znaleckou činnost

O pozastavení a zániku práva vykonávat znaleckou činnost rozhoduje podle ZnalZ ministerstvo spravedlnosti nebo předseda krajského soudu. Podle nové právní úpravy v NZnalZ je rozhodnutí v těchto otázkách nadále pouze v kompetenci ministerstva spravedlnosti.

3.9.1. Pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost

O pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost může být podle § 20 odst. 1 ZnalZ rozhodnuto v případě, že bylo proti znalci zahájeno trestní stíhání pro úmyslný trestný čin, pokud bylo zahájeno řízení o znalcově svéprávnosti, nebo pokud má znalec nastoupit výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody uložený pravomocným rozhodnutím. První a druhý z uvedených důvodů je mezistupněm předcházejícím případnému zániku práva vykonávat znaleckou činnost, protože v případě, že bude znalec odsouzen za úmyslně spáchaný trestný čin nebo omezen ve svéprávnosti, nebude nadále splňovat podmínky pro jmenování znalce podle § 4 odst. 1 ZnalZ. Pokud jde o třetí důvod, výkon znalecké činnosti je pozastaven kvůli znemožnění výkonu znalecké činnosti a dalšího vzdělávání znalce ve výkonu trestu odnětí svobody. Na pozastavení oprávnění výkonu znalecké činnosti z tohoto důvodu lze nahlížet rovněž jako na ochranu znaleckého stavu před špatnou pověstí.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Viz např. PASEKOVÁ, Eva. Znalec Lukáš Křístek: Nový zákon je samý bič a žádný cukr. In: *Česká justice* [online]. 14. 9. 2019 [cit. 16. 3. 2020]. Dostupné z:

<https://www.ceska-justice.cz/2019/09/znalec-lukas-kristek-novy-zakon-samy-bic-zadny-cukr/>

¹⁸⁹ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 140-141.

O pozastavení oprávnění vykonávat znaleckou činnost rozhodne ministerstvo spravedlnosti nebo předseda krajského soudu také pokud o to z vážných důvodů požádá samotný znalec, a to nejdéle na čtyři roky. § 20 ZnalZ dále stanoví, že proti pozastavení výkonu je možné odvolání, které ale nemá odkladný účinek. Po dobu pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost znalec nesmí vykonávat znaleckou činnost pod sankcí pokuty až 100 000 Kč nebo sankcí vyškrtnutí ze seznamu podle § 25a ZnalZ. O pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost a o jeho ukončení musí být do patnácti pracovních dnů učiněn zápis do příslušného seznamu.

NZnalZ v § 13 rozšiřuje důvody, pro které je možné pozastavit právo výkonu znalecké činnosti, o existenci zdravotních nebo jiných závažných důvodů, které znalci dlouhodobě znemožňují výkon znalecké činnosti. Obligatorně o pozastavení ministerstvo spravedlnosti rozhoduje na žádost znalce maximálně na dobu zkrácenou na tři roky s možností opakovaného podání žádosti o pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost a nově také pokud byl znalec vzat do vazby nebo nastoupil výkon trestu odnětí svobody. Lhůta pro zanesení údajů o pozastavení a ukončení pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost byla zkrácena na deset pracovních dní. Nově NZnalZ také vyjadřuje povinnost dokončit rozpracované znalecké posudky a informovat o pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost zadavatele nerozpracovaných posudků, kterému musí bez zbytečného odkladu vrátit podklady pro zpracování posudku.

3.9.2. Zánik práva vykonávat znaleckou činnost

Důvody, jejichž následkem je zánik práva vykonávat znaleckou činnost, uvádí § 20a ZnalZ. Patří k nim smrt znalce, prohlášení znalce za mrtvého, omezení svéprávnosti, pravomocné odsouzení za úmyslný trestný čin nebo nedbalostní trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti znalce, pravomocné uložení správního trestu vyškrtnutí ze seznamu a podání písemné žádosti o vyškrtnutí ze seznamu znalcem. V § 20b odst. 1 ZnalZ jsou upraveny důvody, pro které rozhodne ministerstvo spravedlnosti nebo předseda krajského soudu o zániku práva vykonávat znaleckou činnost, mezi které patří dodatečné zjištění, že znalec nespĺňuje některou z podmínek pro jmenování znalcem, nebo že tyto podmínky odpadly. Podle odst. 2 tohoto ustanovení může být rozhodnuto o zániku tohoto práva, jestliže jde o zdravotní nebo jiné závažné důvody, pro které

znalec dlouhodobě nemůže řádně vykonávat znaleckou činnost, ale nemá pozastavené právo vykonávat činnost znalce, nebo tyto zdravotní nebo jiné závažné důvody trvají i po ukončení pozastavení. V případě znalců *ad hoc* zaniká oprávnění vykonávat znaleckou činnost podáním posudku, k jehož podání byli ustanoveni. Zánik práva vykonávat znaleckou činnost není ZnalZ upraven, proto je třeba na základě ustanovení § 22 odst. 3 ZnalZ použít analogii.¹⁹⁰

NZnalZ upravuje důvody zániku oprávnění vykonávat znaleckou činnost v § 14. Nově stanoví, že důvodem pro rozhodnutí ministerstva spravedlnosti o zániku oprávnění je zjištění, že znalec přestal splňovat podmínky pro výkon znalecké činnosti, nedoložení dokladu o uzavření pojištění pro případ povinnosti nahradit újmu ve stanovené lhůtě, zdravotní a jiné závažné důvody, nečinnost znalce¹⁹¹ a závažné nebo opakované porušení povinnosti stanovené NZnalZ, přičemž je-li to možné, ministerstvo spravedlnosti stanoví před vydáním rozhodnutí o zrušení oprávnění vykonávat znaleckou činnost lhůtu k nápravě. Oprávnění vykonávat znaleckou činnost pak podle NZnalZ zanikne smrtí znalce, zánikem znalecké kanceláře nebo znaleckého ústavu, oznámením o ukončení znalecké činnosti nebo právní mocí rozhodnutí o zrušení oprávnění vykonávat znaleckou činnost.

Dále je novou úpravou stanovena povinnost vrátit po zániku oprávnění vykonávat znaleckou činnost podklady pro vypracování znaleckého posudku zadavateli a odevzdat znaleckou pečeť a průkaz znalce ministerstvu spravedlnosti. Fakt, že tyto, ale i některé další, povinnosti v úpravě ZnalZ chyběly, byl některými autory kritizován.¹⁹² Proto je jistě správně, že úprava NZnalZ tyto povinnosti explicitně vyjadřuje. Podle mého názoru je nová úprava zániku oprávnění vykonávat znaleckou činnost stručnější a přehlednější než úprava původní, což si také dovoluji prohlásit za jeden z jejích kladů.

¹⁹⁰ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 130-139.

¹⁹¹ Pokud znalec podal za uplynulých pět let tři a méně znaleckých posudků podle ust. § 33 ods. 4 NZnalZ.

¹⁹² Srov. např. ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 153-154.

3.10. Správa znalecké činnosti

Právní úpravě znalecké činnosti bylo kromě jiného vytýkáno, že její správu vkládá do rukou ministerstva spravedlnosti a předsedů krajských soudů, ale nevypořádává se dostatečně se stanovením kompetencí jednotlivých správních orgánů. Řešení bylo spatřováno v soustředění veškerých rozhodovacích pravomocí v rukou jednoho z těchto orgánů. Pokud by došlo k přenesení těchto pravomocí pouze na ministerstvo spravedlnosti, byl by tím vyřešen i problém směšování moci soudní s mocí výkonnou, který vyvstává, pokud správu znalecké činnosti obstarávají předsedové krajských soudů.¹⁹³ NZnalZ se s tímto problémem vypořádal právě plným přenesením pravomoci spravovat znaleckou činnost na ministerstvo spravedlnosti, což je patrné například z již zmiňovaného spravování seznamu znalců ministerstvem, rozhodování ministerstva o přestupcích znalců či o zrušení oprávnění znalce vykonávat znaleckou činnost.

Předmětem kritiky právní úpravy znalectví byla v minulosti rovněž chybějící úprava dohledu nad výkonem znalecké činnosti a nejednoznačnost vymezení oprávnění dohlížejících orgánů a odpovídajících povinností znalců.¹⁹⁴ NZnalZ už tuto úpravu obsahuje. V § 35 NZnalZ je stanoveno, že dohled nad výkonem znalecké činnosti vykonává ministerstvo spravedlnosti prověřováním toho, zda znalci postupují v souladu s NZnalZ, jeho prováděcími předpisy a obecně uznávanými postupy a standardy daného oboru a odvětví. Ministerstvo si za účelem kontroly může vyžádat náhodně vybrané posudky znalce. V rámci dohledu byla stanovena například také oznamovací povinnost orgánů veřejné moci, které musí ministerstvu bez zbytečného odkladu ohlásit skutečnosti nasvědčující tomu, že znalec porušil ustanovení NZnalZ.

Vzhledem k tomu, že se v souvislosti se změnou právní úpravy znalecké činnosti výrazně rozrostla agenda ministerstva spravedlnosti, bude patrně třeba, aby ministerstvo zaměstnalo nové pracovníky, kteří nebudou mít se správou znalectví zkušenosti, a proto panuje obava z jejího nezvládnutí.¹⁹⁵

¹⁹³ NĚMČÁK, Vítězslav. K některým otázkám právní úpravy znalecké činnosti a jejího možného vývoje. *Státní zastupitelství*, 2014, č. 2, s. 7-9.

¹⁹⁴ Srov. např. ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 154.

¹⁹⁵ Viz např. VISINGER, Radek. Novému zákonu o znalcích říkám „měkké“ ano. In. *Česká justice* [online]. 29. 9. 2019 [cit. 18. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/novemu-zakonu-znalcich-rikam-mekke-ano/>

3.11. Znalecký posudek

Legální definice znaleckého posudku není obsažena v ZnalZ, ZNaIV, ani v nové úpravě NZnalZ, proto je při vymezení znaleckého posudku třeba vyjít z judikatury, podle níž znalec „*prostřednictvím svých odborných znalostí posuzuje skutečnosti, které byly soudem určeny, a ve znaleckém posudku soudu sděluje subjektivní výsledek tohoto posouzení*“.¹⁹⁶ Znalecký posudek je potom možné definovat jako „*úkon, prostřednictvím kterého sděluje znalec subjektivní výsledek posouzení určitých skutečností určených orgánem veřejné moci či fyzickou nebo právnickou osobou z hlediska svých odborných znalostí*“.¹⁹⁷

Znalecký posudek může mít v trestním řízení dvojí povahu. Pokud k podání znaleckého posudku znalce ustanovil orgán činný v trestním řízení, bude mít vždy povahu znaleckého posudku. Pokud ale znalecký posudek předkládá podle § 110a TrŘ některá ze stran trestního řízení, bude se na znalecký posudek pohlížet jako na důkazní prostředek mající povahu znaleckého posudku pouze v případě, že bude mít znalecký posudek všechny požadované náležitosti a doložku znalce o tom, že si je vědom následků podání vědomě nepravdivého znaleckého posudku. V opačném případě bude znalecký posudek z procesního hlediska nahlížen jako listinný důkaz podle § 112 odst. 2 TrŘ. Význam toho, zda je z procesního hlediska znalecký posudek považován za znalecký posudek nebo listinný důkaz, spočívá v procesním postupu při provádění těchto důkazů. Při provádění znaleckého posudku může být znalec vyslechnut, zatímco v případě provádění listinného důkazu k výslechu znalce dojít nemůže.¹⁹⁸

3.11.1. Forma a náležitosti znaleckého posudku

Už výše bylo řečeno, že znalecký posudek může být podán ve formě listinné nebo ústní,¹⁹⁹ nicméně zpravidla je dle § 197 odst. 3 TrŘ znalci uloženo podat znalecký posudek písemně. Toto platí pro fyzické osoby, nikoliv pro znalecké ústavy, které podle § 22 odst. 1 ZnalZ podávají znalecké posudky výlučně písemně. NZnalZ v § 27 odst. 1 souhrnně stanoví, že znalecký posudek

¹⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 324/2005.

¹⁹⁷ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 216.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 216-217.

¹⁹⁹ Srov. ust. § 108 odst. 1 TrŘ

může být podán v listinné podobě, ústně do protokolu a nově také v elektronické podobě, pokud s tím zadavatel souhlasí.

Z formálních náležitostí stanoví ZnalZ v § 13 pouze povinnost připojit k písemnému posudku podpis znalce a otisk pečeti a v § 22 odst. 1 povinnost uvést v posudku podávaném znaleckým ústavem, kdo posudek připravoval a kdo může stvrdit správnost posudku a podat požadovaná vysvětlení. Další formální náležitosti obsahuje ZnalV, která v § 13 odst. 3 stanoví, že písemný posudek musí být sešit, jednotlivé strany musí být očíslována a sešivací šňůra musí být připevněna k poslední straně posudku a přetištěna znaleckou pečeti. NZnalZ stanoví pro elektronicky podaný posudek v § 27 odst. 2 nutnost opatření posudku kvalifikovaným elektronickým podpisem a časovým razítkem.

Struktura znaleckého posudku je popsána ZnalV. Podle § 13 odst. 2, 4 musí znalecký posudek obsahovat:

- nález, který je tvořen popisem zkoumaného materiálu, popřípadě jevů a souhrnu skutečností, k nimž znalec při úkonu přihlížel, nález by měl rovněž obsahovat postup znalce při analýze podkladů²⁰⁰ a postup, jakým dospěl k dílčím závěrům, případně popis použitých odborných metod,²⁰¹
- posudek, který tvoří výčet otázek, na které má znalec odpovědět, přičemž odpovědi by se měly opírat o zjištění a jejich vyhodnocení v nálezu,²⁰²
- znaleckou doložku, která obsahuje označení seznamu, ve kterém je znalec zapsán, označení oboru, v němž je oprávněn podávat posudky a číslo, pod kterým je posudek zapsán ve znaleckém deníku.

NZnalZ v § 28 odst. 2 předkládá širší výčet náležitostí, pokud jde o strukturu znaleckého posudku. Znalecký posudek má podle tohoto ustanovení obsahovat titulní stranu, zadání, výčet podkladů, nález, posudek, odůvodnění v rozsahu umožňujícím přezkoumatelnost znaleckého posudku, závěr, přílohy potřebné k zajištění přezkoumatelnosti, znaleckou doložku a otisk znalecké pečeti.

²⁰⁰ Tyto podklady by měly být ke znaleckému posudku přiloženy, pokud už nejsou obsaženy ve spisu orgánu veřejné moci v dané věci. – viz DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, s. 56.

²⁰¹ DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, s. 54.

²⁰² Tamtéž, s. 55.

Úprava NZnalZ vyjadřuje požadavek přezkoumatelnosti znaleckého posudku, jak je patrné z předchozího odstavce. Úprava ZnalZ k obsahovým náležitostem znaleckého posudku mlčí, přesto je i v případě znaleckého posudku vypracovaného podle doposud účinné právní úpravy kladen důraz na transparentnost a přezkoumatelnost znaleckého posudku. Podle požadavku transparentnosti a přezkoumatelnosti má být znalecký posudek srozumitelný nejen pro odborníky z příslušného oboru, ale i pro laiky,²⁰³ jelikož funkcí znaleckého posudku je zprostředkovat odborné poznatky právníkům a procesním stranám. Srozumitelnost znaleckého posudku je základním předpokladem toho, aby mohl být posudek jako důkaz hodnocen orgánem činným v trestním řízení.²⁰⁴

3.11.2. Hodnocení znaleckého posudku

Jak bylo řečeno výše, znalecký posudek není možné přijímat nekriticky a spoléhat se na správnost posouzení odborných skutkových otázek znalcem. Proto je nutné v zájmu naplnění zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností znalecký posudek, stejně jako jiné důkazy, podrobit hodnocení na základě zásady volného hodnocení důkazů. Hodnocení znaleckého posudku je třeba provést ve všech jeho aspektech a v co nejširší míře. Nestačí pouhé hodnocení výsledku znalecké činnosti, tedy písemného posudku. Je třeba hodnotit i proces jeho utváření. Kritéria hodnocení znaleckého posudku podle J. Musila²⁰⁵ mají trojí povahu:

1) Právní korektnost důkazu

Hodnocení právní korektnosti či zákonnosti spočívá v posouzení dodržení postupů stanovených právními předpisy, kterými jsou v případě znaleckého posudku podávaného v rámci trestního řízení zejména TrŘ, ZnalZ a ZnalV, v budoucnu samozřejmě NZnalZ a jeho prováděcí vyhlášky. Půjde zejména o posouzení otázek:

- zda je odborná otázka natolik složitá, aby musel být vypracován znalecký posudek, nebo zda postačí odborné vyjádření,

²⁰³ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 219.

²⁰⁴ FRYŠTÁK, Marek. Znalecký posudek, jeho význam a hodnocení v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 9, s. 189.

²⁰⁵ MUSIL, J.. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*, 2010, č. 3. In. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>

- zda posudek podala osoba, která je k tomu podle zákona oprávněná, tedy znalec či znalecký ústav, resp. podle NZnalZ znalec, znalecká kancelář či znalecký ústav,
- zda není znalec vyloučen z důvodu podjatosti,
- zda znalec nepřekročil hranice své odborné kompetence například tím, že řešil právní otázky, používal odborné poznatky a metody nespádající do jeho specializace, řešil jiné otázky, než na které byl tážán,
- zda byl znalec poučen o následcích podání vědomě nepravdivého znaleckého posudku,
- zda znalecký posudek splňuje náležitosti stanovené zákonem,
- zda byly zachovány procesní podmínky výsledku znalce.

Některé právní vady je možné dodatečně zhojit, některé však mohou zapříčinit absolutní nepoužitelnost důkazu.²⁰⁶

2) Důkazní význam (relevance) znaleckého posudku

Důkazní význam znaleckého posudku bude hodnocen z hlediska toho, zda a jakým dílem přispívá k objasnění skutkového stavu věci. V tomto směru se tedy hodnocení znaleckého posudku nijak výrazně neliší od hodnocení jiných důkazů.²⁰⁷

3) Věrohodnost znaleckého posudku

Hodnocení věrohodnosti znaleckého posudku spočívá v posouzení otázky, zda a v jaké míře může znalecký posudek poskytnout pravdivé odpovědi na kladené otázky. Věrohodnost znaleckého posudku je přitom nahlížena z hlediska způsobilosti znalce podat věrohodný znalecký posudek, úplnosti a bezvadnosti podkladového materiálu a odborné odůvodněnosti.²⁰⁸ Z hlediska hodnocení věrohodnosti znaleckého posudku je důležitá nová povinnost zavedená § 28 odst. 5 NZnalZ, podle níž musí znalec uvést skutečnosti snižující přesnost závěru, pokud mu podklady nebo metoda neumožňují vyslovit jednoznačný závěr.

²⁰⁶ MUSIL, J.. Hodnocení znaleckého posudku. Kriminálnístika, 2010, č. 3. In. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 12. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>

²⁰⁷ FRYŠTÁK, Marek. Znalecký posudek, jeho význam a hodnocení v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 9, s. 187.

²⁰⁸ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 227.

3.11.3. Vady znaleckého posudku

Aby byl znalecký posudek, stejně jako jiný důkaz, použitelný, nesmí trpět podstatnými vadami. Pokud je možné vady zhojit, jedná se o relativní neúčinnost důkazu, pokud vady zhojit nelze, důkaz je absolutně neúčinný.²⁰⁹

Z tohoto hlediska je možné rozdělit vady na odstranitelné a neodstranitelné. Příkladem neodstranitelné vady může být podání znaleckého posudku osobou, která k tomu není oprávněna. Vadou odstranitelnou je například nedostatečná transparentnost a přezkoumatelnost znaleckého posudku. ZnalZ a procesní řády obsahují k odstranění takovýchto vad mechanismy. Výše zmíněná nedostatečná transparentnost a přezkoumatelnost znaleckého posudku tak může být podle § 109 TrŘ napravena tím, že v pochybnostech o správnosti znaleckého posudku nebo v případě jeho nejasnosti či neúplnosti znalec na vyžádání podá vysvětlení.²¹⁰

Dále je možné dělit vady na formální, procesní a metodické. Znalecký posudek stížený formální vadou neobsahuje některou z obligatorních náležitostí stanovených zákonem. Formální vady je možné následně odstranit.²¹¹ Procesní vady sice nezpůsobují nepravdivost závěrů znaleckého posudku, ale mohou mít vliv na práva účastníků řízení. Některé vady procesního charakteru není možné zhojit, jako například pokud znalec získá podklady k vypracování znaleckého posudku nezákonnou cestou.²¹² Pokud ale například znalec v rozporu s § 107 odst. 1 TrŘ, který stanoví, že hodnocení důkazů znalci nepřísluší, zahrne do svého posudku i právní posouzení věci, není možné tento znalecký posudek jen z tohoto důvodu odmítnout.²¹³ Některé právní vady tedy na použitelnost znaleckého posudku vliv nemají.²¹⁴ Metodické vady znaleckého posudku jsou způsobeny zejména postupem znalců při zpracování posudku. Takovou vadou je například vycházení z neúplných či technicky nepřijatelných podkladů.²¹⁵ Tyto vady nevedou k nepoužitelnosti znaleckého posudku, ale často způsobují jeho

²⁰⁹ FRYŠTÁK, Marek; KREJČÍ, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2009, s. 16.

²¹⁰ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 221-230.

²¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3417/2016.

²¹² Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1012/07.

²¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Tzn 19/97.

²¹⁴ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 223-225.

²¹⁵ BRADÁČ, Albert; KLEDUS, Miroslav; KREJČÍŘ, Pavel a kol.. *Soudní znalectví*. 1. vyd. Brno: AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM, s.r.o., 2010, s. 125.

nevěrohodnost, která v důsledku vede k nutnosti vyžádat si revizní znalecký posudek.²¹⁶

3.12. Znalecké dokazování v trestním řízení

3.12.1. Přibrání znalce

Pokud v rámci trestního řízení vyvstane otázka, jejíž posouzení vyžaduje odborné znalosti, má být podle dikce § 105 odst. 1 TrŘ vyžádáno orgánem činným v trestním řízení odborné vyjádření. Pokud by pro složitost posuzované otázky nebylo odborné vyjádření dostačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce, a to kdykoliv v průběhu trestního řízení. Odborné vyjádření nebo znalecký posudek musí orgán činný v trestním řízení opatřit i v případě, že sám disponuje potřebnými odbornými znalostmi. V praxi může být složité rozlišit, v jakých případech ještě postačí odborné vyjádření, a kdy už je potřeba přibrat znalce, proto je ve sporných případech vhodné předem věc konzultovat například se státním zástupcem nebo znalcem.²¹⁷

Odborné vyjádření vypracovává osoba, která má potřebné odborné znalosti, přičemž další nároky na její kvalifikaci nejsou stanoveny, může jí být podle § 105 odst. 5 TrŘ znalec, fyzická i právnická osoba nebo státní orgán, který je povinen poskytnout odborné vyjádření bezúplatně. Zákonem nejsou stanoveny ani formální náležitosti odborného vyjádření. Ve srovnání se znaleckým posudkem je odborné vyjádření stručnější a není výsledkem odborného zkoumání, není proto třeba uvádět postupy a metody zkoumání, jako je tomu u znaleckého posudku, proto je jeho podání také méně časově náročné, ale zároveň prakticky nepřezkoumatelné. Příkladem odborného vyjádření může být vyjádření praktického lékaře k rozsahu zranění poškozeného. Naopak například výpočet rychlosti motorového vozidla²¹⁸ či zjištění okamžiku smrti²¹⁹ jsou považovány za natolik složité otázky, aby o nich musel být podán znalecký posudek.²²⁰

²¹⁶ KRÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 234-236.

²¹⁷ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 96.

²¹⁸ K tomu viz např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 8 Tz 7/86

²¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 7 To 7/70

²²⁰ FRYŠTÁK, Marek. Odborné vyjádření versus znalecký posudek. In. *Dny práva* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010 [cit. 25. 2. 2020]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/01_aktualni/Frystak_Marek_\(3939\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/01_aktualni/Frystak_Marek_(3939).pdf)

K podání znaleckého posudku zpravidla stačí přibrat jednoho znalce. Dva znalci musí být přibráni v případě prohlídky a pitvy mrtvoly, pokud je podezření, že smrt byla způsobena trestným činem, přičemž znalcem nesmí být ustanoven lékař, který měl zemřelého v lékařské péči pro nemoc, která smrti bezprostředně předcházela podle § 105 odst. 4 TrŘ. Dále je podle tohoto ustanovení třeba přibrat dva znalce, jestliže jde o objasnění jiné zvláště důležité skutečnosti, například objasnění skutečností týkajících se technických otázek zvláště těžkých dopravních nehod, železničních nehod, apod. Třetím případem, kdy jsou obligatorně přibráni dva znalci, je vyšetření duševního stavu mladistvého dle § 58 odst. 1 ZSVM. V tomto případě musí být přibrán jeden znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a druhý z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie se specializací na dětskou psychologii.²²¹ Ve výjimečných, zvláště závažných případech, které vyžadují zvláštní vědecké posouzení, může být podle § 110 odst. 1 přibrán k podání nebo přezkoumání znaleckého posudku vědecký znalecký ústav zapisovaný do druhého oddílu seznamu znaleckých ústavů²²² – viz podkapitulu 3. 3.

V souvislosti s přijetím NZnalZ byl do trestního řádu vložen nový § 109a, který od účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 155/2019 Sb. umožňuje přibrat k podání znaleckého posudku také znaleckou kancelář, která má stejně jako znalecký ústav povinnost podat znalecký posudek písemně a označit osoby, které posudek vypracovaly a které mohou být v případě potřeby vyslechnuty. Toto ustanovení dává možnost přibrat jednu znaleckou kancelář v případech, kdy je třeba přibrat k podání posudku dva znalce.

3.12.2. Námitky proti opatření o přibrání znalce

Znalec je od účinnosti novely provedené zákonem č. 265/2001 Sb. přibrán opatřením. Podle předchozí právní úpravy byl přibrán usnesením, proti němuž byla přípustná stížnost. V současnosti je možné podle § 105 odst. 3 TrŘ podat proti opatření o přibrání znalce námitky, a to proti:

²²¹ Dříve obsahovala právní úprava povinnost přibrat dva znalce i v případě vyšetření duševního stavu podle § 116 TrŘ. Ta byla z trestního řádu vypuštěna novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.

²²² ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 398.

- 1) osobě znalce z důvodů, které stanoví zvláštní zákon – trestní řád zde odkazuje na § 11 odst. 1 ZnalZ, který stanoví, že je znalec vyloučen v případě pochybností o jeho nepodjatosti – viz podkapitolu 3.7.1,
- 2) odbornému zaměření znalce, a to nejen pokud jde o námitky směřující proti znalcovu oboru a odvětví, ale i proti jeho odborní úrovni a specializaci, což se týká zejména znalců *ad hoc*,
- 3) formulaci otázek položených znalci obvykle přímo v opatření o přibrání znalce. Podle § 107 odst. 1 TrŘ má být znalci vymezen úkol, a to tak, aby se mohl znalec zabývat jen takovými skutečnostmi, k jejichž posouzení je třeba jeho odborných znalostí.

Zákon nestanoví, které osoby mohou námitky vznést. Z § 105 odst. 1 TrŘ se proto vyvozuje, že námitky mohou vznést osoby, které se vyzorují o přibrání znalce,²²³ a to kdykoliv v průběhu trestního řízení, jelikož pro jejich podání není stanovena lhůta. Podle § 105 odst. 3 TrŘ rozhoduje o důvodnosti námitek v přípravném řízení státní zástupce, v řízení před soudem předseda senátu soudu, který řízení vede, a v řízení o opravném prostředku orgán, kterému přísluší o opravném prostředku rozhodnout.²²⁴

3.12.3. Příprava znaleckého posudku

Aby mohl znalec posudek vypracovat, musí mít možnost seznámit se s potřebnými materiály, což mu umožňují oprávnění stanovená v ust. § 107 odst. 1, 2 TrŘ. Znalci je v první řadě třeba poskytnout potřebná vysvětlení ze spisů a vymezit jeho úkoly. Vyžaduje-li to vypracování posudku, dovolí se znalci nahlédnout do spisů, nebo se mu spisy zapůjčí, což platí jak pro znalce přibráného orgánem činným v trestním řízení, tak pro znalce požádaného o vypracování znaleckého posudku například obžalovaným. Dále může být znalci umožněno, aby se účastnil výslechu obviněného a svědků, případně jim kladl otázky vztahující se k předmětu znaleckého vyšetřování, nebo aby se zúčastnil jiného úkonu trestního řízení, pokud má význam pro vypracování znaleckého posudku. V případě, že má znalec podat posudek o příčině smrti nebo zdravotním stavu zemřelé osoby, může vyžadovat dokumentaci týkající se zdravotního stavu

²²³ Tj. obviněný, v řízení před soudem státní zástupce a případně jiné osoby, pokud je třeba, aby v souvislosti s podáním znaleckého posudku něco konaly nebo strpěly.

²²⁴ FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 54-60.

této osoby. Pokud nejsou dostatečně objasněny všechny okolnosti potřebné k podání znaleckého posudku, může znalec navrhnout, aby byly za tímto účelem provedeny další důkazy, případně si další podklady opatřit sám.²²⁵

Na základě takto získaných podkladů znalec vypracuje znalecký posudek, jehož forma a náležitosti byly popsány v podkapitole 3.11.1. Pokud jsou provedené důkazy, na jejichž podkladě má znalec posudek podat, je znalec povinen vypracovat posudek s ohledem na všechny v úvahu přicházející alternativy.²²⁶ Trestní řád v § 105 odst. 3 stanoví, že znalci nepřísluší hodnotit důkazy a řešit právní otázky.²²⁷ Znalecký posudek se proto zabývá výlučně otázkami skutkovými, které mají orgánům činným v trestním řízení objasnit skutečnosti důležité pro zhodnocení právního stavu věci.²²⁸

3.12.4. Výslech znalce

Znalecký posudek je, stejně jako každý jiný důkaz, třeba provést v řízení před soudem v hlavním líčení, aby mohl být v souladu se zásadou bezprostřednosti zahrnut mezi důkazy, z nichž při hodnocení důkazů soud vychází. K provedení důkazu znaleckým posudkem dochází prostřednictvím vyslechnutí znalce, v jehož rámci dochází k prezentaci znalcových zjištění, potažmo ke stvrzení znaleckého posudku. K výslechu musí být znalec předvolán a podle § 106 TrŘ také poučen o následcích nedostavení se podle § 66 TrŘ. Účast znalce může být podle tohoto ustanovení vynucována uložením pořádkové pokuty, možnost předvedení se však na znalce nevztahuje. Dále musí být znalec poučen o povinnosti bez odkladu oznámit skutečnosti, pro které může být vyloučen nebo které mu jinak brání být ve věci činný jako znalec, o významu znaleckého posudku z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi a podání vědomě nepravdivého znaleckého posudku podle § 346 TrZ. Povinnost poučit znalce platí jak pro znalce přibraného orgánem činným v trestním řízení, tak pro znalce, který podává posudek na základě žádosti některé ze stran řízení podle § 89 odst. 2 TrŘ.

²²⁵ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 407-408.

²²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1337/2013.

²²⁷ Jak bylo řečeno výše, pokud znalecký posudek obsahuje i hodnocení z hlediska právních otázek, jedná se o procesní vadu posudku, která ale není důvodem odmítnutí znaleckého posudku. Znalecký posudek bude v částech, které netrpí touto vadou, v řízení použit.

²²⁸ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 409.

Pokud byl znalecký posudek podán písemně, stačí podle § 108 odst. 1 TrŘ, pokud se na něj znalec při výslechu odkáže a stvrdí jej. Toto ustanovení je však podle judikatury nutno vykládat v souvislosti s § 220 odst. 2 TrŘ, podle něhož smí soud přihlížet pouze k důkazům provedeným v hlavním líčení. Stvrzení znaleckého posudku a odkázání na něj není možné považovat za provedení důkazu, proto je nutné, aby byl posudek alespoň přečten.²²⁹ V případě ústního podání posudku je posudek znalcem nadiktován do protokolu. Pokud bylo k vypracování znaleckého posudku přibráno více znalců, podá dle § 108 odst. 2 TrŘ znalecký posudek za všechny ten, kterého si sami znalci určili za předpokladu, že dospěli k souhlasným závěrům. Pokud ale znalci dospěli k závěrům různým, je třeba vyslechnout každého z nich. Výslech není nutné podle § 108 odst. 3 TrŘ provádět v přípravném řízení, pokud nemá policejní orgán ani státní zástupce pochybnosti o jeho spolehlivosti a úplnosti. Ani u hlavního líčení není znalecký posudek vždy prováděn výslechem znalce, a to podle § 211 odst. 5 TrŘ za předpokladu, že znalec byl před podáním posudku řádně poučen, o správnosti a úplnosti posudku nejsou pochybnosti a státní zástupce i obžalovaný souhlasí s tím, že bude namísto výslechu pouze přečten protokol o výslechu znalce nebo písemný posudek. Jestliže však kdykoliv v průběhu řízení vyvstane pochybnost o správnosti posudku, nebo pokud je posudek nejasný či neúplný, musí být podle § 109 TrŘ znalec vyzván, aby k němu podal vysvětlení. Pokud tyto nesrovnalosti i po podání vysvětlení přetrvávají, je třeba přibrat jiného znalce.²³⁰

K výslechu znalce, který podal znalecký posudek na základě žádosti některé ze stran, dojde pouze za předpokladu, že tento znalecký posudek splňuje všechny stanovené náležitosti a obsahuje doložku, že si je znalec vědom následků podání vědomě nepravdivého znaleckého posudku. V opačném případě bude znalecký posudek proveden jako listinný důkaz.²³¹ V praxi někdy dochází i k vyslechnutí znalce, který podal znalecký posudek na návrh strany řízení, v procesním postavení svědka. Tento postup je nesprávný z toho důvodu, že znalec a svědek vnímají skutečnosti důležité pro trestní řízení každý jiným způsobem. Svědek vnímal tyto skutečnosti svými smysly a seznámil se s nimi

²²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 124/2006.

²³⁰ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018, s. 100.

²³¹ Srov. ust. § 110a a § 112 odst. 2 TrŘ

mimo trestní řízení, zatímco znalec se seznamuje se skutečnostmi důležitými pro trestní řízení zprostředkovaně v rámci svého odborného posouzení věci, a to až během trestního řízení.²³² Pokud má být znalec vyslechnut v postavení svědka, může k tomu dojít pouze v případě, že se opravdu stal svědkem trestného činu. V tomto případě ustupuje procesní pozice znalce před procesní pozicí svědka, jelikož svědek je v trestním řízení nenahraditelný, zatímco znalce nahradit lze, a jejich procesní role jsou v řízení neslučitelné.²³³

²³² VANTUCH, Pavel. Může být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svědek? *Bulletin advokacie*, 2012, č. 6, s. 20-21.

²³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 4 Tz 98/76.

4. Srovnání s vybranou zahraniční právní úpravou

Zákon o znalcích a tlumočnících i trestní řád jsou součástí českého právního řádu už od 60. let minulého století. To znamená, že tato právní úprava platila několik desetiletí i na Slovensku. Slovenská právní úprava však už před časem prodělala změnu. V případě úpravy znaleckého práva změna nastala přijetím zákona č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočnících a prekladateľoch (dále jen zák. o znalcoch), účinného od 1. 9. 2004, a prováděcích vyhlášek ministerstva spravedlnosti k tomuto zákonu.²³⁴ K rekodifikaci trestního řízení došlo přijetím zákona č. 301/2005 Z. z. trestný poriadok (dále jen tr. por.), který nabyl účinnosti 1. 1. 2006. Ustanovení týkající se účasti znalců v trestním řízení, jejich výsledku i znaleckého posudku obsahuje hlava VI, díl třetí tr. por. nazvaný „Odborná činnosť a znalecká činnosť“.

Důvodem, proč jsem si pro komparaci s českou právní úpravou znaleckého dokazování vybrala úpravu slovenskou, jsou právě jejich společné kořeny, kterými budou budoucí právní úpravy České i Slovenské republiky vždy ovlivněny, a rovněž skutečnost, že na Slovensku již došlo k zásadním změnám původní společné právní úpravy. Ze změn provedených na Slovensku si, zejména díky společnému právnímu vývoji, mohou vzít čeští zákonodárci příklad, pokud jde o případ změn, které se osvědčily, nebo poučení, pokud jde o změny, jež bude lepší nezavádět.

4.1. Trestný poriadok

Práce na rekodifikaci úpravy slovenského trestního procesu byly vedeny cílem zefektivnění, zjednodušení, zrychlení a zhospodárnění trestního procesu, v čemž bylo spatřováno zabezpečení účinnější ochrany práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob i ochrana zájmů celé společnosti. Rekodifikace zavedla mnoho změn, mimo jiné například vyčlenila soud z orgánů činných v trestním řízení, a zdůraznila tak jeho nezávislost jako státního orgánu, zavedla dohodu o vině a trestu a nové mimořádné opravné prostředky, atd. Z hlediska dokazování v trestním řízení však bylo nejdůležitější posílení kontradiktornosti

²³⁴ Vyhláška ministerstva spravedlnosti SR č. 490/2004 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočnících a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, vyhláška ministerstva spravedlnosti SR č. 491/2004 Z. z. o odmenách, náhradách výdavkov a náhradách za stratu času pre znalcov, tlmočníkov a prekladateľov a vyhláška ministerstva spravedlnosti SR č. 492/2004 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku

soudního řízení prostřednictvím přenesení povinnosti provádět důkazy ze soudu na procesní strany.²³⁵

Trestní poriadok nově vymezil v § 2 odst. 10 tr. por., vedle povinnosti orgánů činných v trestním řízení obstarávat důkazy z úřední povinnosti, také právo stran řízení obstarávat důkazy, přičemž soud má podle § 2 odst. 12 tr. por. předložené důkazy hodnotit podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu nezávisle na tom, kdo tyto důkazy obstaral. Dále byla přenesena zodpovědnost za zajištění provedení některých důkazů na procesní strany²³⁶ a v hlavním líčení zavedeno pravidlo, podle něhož je výslech obžalovaného, svědků i dalších osob ponechán stranám,²³⁷ přičemž soud dokazování pouze řídí.²³⁸

Na základě výše řečeného lze konstatovat, že podobnou službu, jakou pro slovenský trestní proces vykonala tato rekodifikace, vykonala pro český trestní proces novela provedená zákonem č. 265/2001 Sb., o níž bylo výše několikrát hovořeno i v souvislosti s jejím vlivem na posílení zásady kontradiktornosti trestního řízení.

Jde-li konkrétně o úpravu podávání znaleckého posudku v trestním řízení, rekodifikací byla zavedena výrazná změna spočívající v rozdělení znalecké činnosti na odbornou činnost, vykonávanou mimo znaleckou činnost, jejímž výsledkem je odborné vyjádření, a znaleckou činnost, jejímž výstupem je znalecký posudek. Přednostně má být podle § 141 odst. 1 tr. por., v případě potřeby odborného posouzení věci, vyžádán odborný posudek. Pokud jde o jednodušší otázku, je možné spokojit se s písemným potvrzením, o jehož správnosti nesmí být pochyb.²³⁹ Písemné potvrzení je institut, který dříve obsahovala i česká právní úprava, ale novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. byl z trestního řádu vypuštěn.

²³⁵ MADLIAK, Jozef; PORADA, Viktor. Niekoľko poznámok k rekodifikáciám trestnoprávných noriem v Slovenskej republike. In. *Dny veřejného práva*. 2007 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2007 [cit. 19. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/Souhrn_Final.pdf, s. 769-770.

²³⁶ K tomu srov. ust. § 240 odst. 4 tr. por.

²³⁷ K tomu srov. zejména ust. § 258 odst. 1, § 261 odst. 3 tr. por.

²³⁸ MADLIAK, Jozef; PORADA, Viktor. Niekoľko poznámok k rekodifikáciám trestnoprávných noriem v Slovenskej republike. In. *Dny veřejného práva*. 2007 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2007 [cit. 19. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/Souhrn_Final.pdf, s. 770-772.

²³⁹ ŠIMOVČEK, Ivan a kol. *Trestné právo procesné*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2019, s. 160-161.

Úpravě odborného vyjádření je v tr. por. věnováno více prostoru než v úpravě TrŘ, který o něm pojednává pouze několika skoupými zmínkami. Na rozdíl od TrŘ je v § 141 tr. por. stanoveno, že o vyžádání odborného vyjádření i písemného potvrzení se rozhoduje opatřením, že osobu, která odborné vyjádření nebo písemný posudek podala, lze vyslechnout v postavení svědka, že osoba, která má podat odborné vyjádření, má právo nahlížet do spisu a případně i navrhovat provedení dalších potřebných důkazů a že státním orgánem je odborné vyjádření a písemné vyjádření podáváno bezúplatně.

Až pokud k objasnění dané skutečnosti nepostačí odborné znalosti, může být podle § 142 odst. 1 tr. por. přibrán znalec k podání znaleckého posudku. Zpravidla je přibrán pouze jeden znalec, ale jde-li o obzvlášť složitou otázku, přiberou se znalci dva. Dva znalce je obligatorně třeba přibrat vždy při pitvě zemřelého. Přednostně by se měl orgán činný v trestním řízení podle § 143 tr. por. obrátit na znaleckou organizaci specializovanou na činnost, která je obsahem znaleckého posudku. V něm musí organizace uvést jméno znalce, který může být ohledně znaleckého posudku vyslechnut. Trestný poriadok upravuje rovněž možnost přibrání znalce *ad hoc* za obdobných podmínek jako podle TrŘ.²⁴⁰

Znalec se podle § 142 odst. 3 tr. por. přibrá usnesením, proti němuž je přípustná stížnost, a to pro věcné důvody nebo pro osobu znalce. Podle právní úpravy TrŘ před účinností novely provedené zákonem č. 265/2001 Sb. byl v českém trestním řízení znalec rovněž přibrán usnesením, po této novele se znalec přibrá opatřením, proti němuž jsou přípustné námitky – více viz podkapitola 3.12.2. Poučení znalce probíhá obdobně jako podle TrŘ, ať už jde o znalce přibrané orgány činnými v trestním řízení, nebo o znalce, který byl o podání znaleckého posudku požádán některou ze stran řízení.

Rovněž přípravu znaleckého posudku, výslech znalce i vady znaleckého posudku upravuje tr. por. obdobným způsobem, jakým tyto otázky upravuje TrŘ.²⁴¹ Podobně jako TrŘ stanoví i tr. por. v § 147, že pokud jde o výjimečné a zvlášť závažné případy, může být přibrán k posouzení otázky znalecký ústav, který podává znalecký posudek písemně s uvedením osob, které posudek vypracovaly, a případně jejich rozdílné názory. Na rozdíl od TrŘ však tr. por.

²⁴⁰ ŠIMOVICEK, Ivan a kol. *Trestné právo procesné*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2019, s. 161.

²⁴¹ Srov. ust. § 145, 146 tr. por. a § 107 až 109 TrŘ.

výslovně upravuje možnost přibrání znaleckého ústavu *ad hoc*. Tato možnost se v českém trestním procesu dovozuje z judikatury – viz podkapitola 3.6.

Do třetího dílu hlavy IV. tr. por. slovenský zákonodárce zařadil i speciální úpravu vyšetření duševního stavu obviněného a svědka, které provádí na základě soudního příkazu znalec. Tato úprava je v trestním řádu zařazena pod důkazní prostředek ohledání. Stejně tak ani úprava umožňující orgánům činným v trestním řízení přibrat v případě potřeby posouzení odborně náročných věcí konzultanta, není trestním řádem zahrnuta v části upravující znalecké dokazování, ale v obecných ustanoveních týkajících se přípravného řízení. Shodně s úpravou trestního řádu naopak trestný poriadok zařazuje na konec dílu třetího ustanovení, které odkazuje na použití speciálního právního předpisu v dalších věcech týkajících se činnosti znalce. Tímto speciálním právním předpisem je zák. o znalcoch.

4.2. Zákon o znalcoch, tlmočnících a překladatelích

Pro nový zák. o znalcoch, který na Slovensku nahradil původní úpravu zákona č. 36/1967 Sb., byla zvolena nová systematika zákona. Zák. o znalcoch je členěn do několika částí. První část obsahuje všeobecná ustanovení týkající se znalců, tlmočníků i překladatelů, druhá část je zaměřena na znaleckou činnost samostatně, třetí část obsahuje ustanovení vztahující se na tlumočnickou a překladatelskou činnost, čtvrtá část je zaměřena na správní delikty, pátá na působnost ministerstva spravedlnosti a šestá část obsahuje společná, přechodná a závěrečná ustanovení. Nová systematika je zvolena tak, aby mohl být umožněn samostatný rozvoj jednotlivým profesím, a umožňuje snadnou novelizaci jednotlivých částí zákona.²⁴²

Nová česká úprava znalecké, tlumočnické a překladatelské činnosti je rovněž založena na oddělení právních úprav pro jednotlivé profese, byla k tomu ovšem zvolena cesta vytvoření dvou samostatných zákonů, tedy zákona č. 254/2019 Sb. o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech a zákona č. 354/2019 Sb. o soudních tlumočnících a soudních překladatelích.

²⁴² ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 321-322.

První zásadní změnou zavedenou zák. o znalcoch je zrušení jmenování znalců na základě diskrece správního orgánu a zavedení právního nároku na zápis do seznamu v případě splnění zákonem stanovených požadavků.²⁴³ Tuto změnu zavádí, jak bylo řečeno výše, i NZnalZ. Na rozdíl od úpravy NZnalZ, která zavádí samostatný seznam znalců, znaleckých kanceláří a znaleckých ústavů vedle seznamu soudních tlumočnicků a soudních překladatelů, který je upraven zákonem č. 354/2019 Sb., jsou však znalci podle zák. o znalcoch zapisováni spolu s tlumočníky a překladateli do jediného seznamu znalců, tlumočnicků a překladatelů, který obsahuje samostatné oddíly pro zápis jednotlivých profesí.²⁴⁴

Zák. o znalcoch zavedl rovněž vedle původních i některé nové podmínky pro zápis do seznamu.²⁴⁵ Patří mezi ně absolvování odborného minima u vyjmenovaných oblastí znalecké činnosti, absolvování speciálního studia a povinnost složit komisionální odbornou zkoušku, přičemž je požadováno, aby každých pět let znalec obstál při ověření odborné způsobilosti.²⁴⁶ Dále je třeba, aby znalec před zápisem do seznamu znalců vykonával alespoň sedm let odbornou praxi. Nově byla zavedena také podmínka sjednání pojištění odpovědnosti za škodu, která může vzniknout v souvislosti s výkonem znalecké činnosti. Na základě výše uvedeného lze shrnout, že podmínky pro zápis do seznamu a výkon znalecké činnosti jsou v případě úpravy zák. o znalcoch přísnější než podmínky stanovené NZnalZ.

Z hlediska koncepce hierarchie znalectví zavádí zák. o znalcoch kromě znalců-fyzických osob také znalecké organizace a znalecké ústavy. Rozdíl mezi znaleckými organizacemi a znaleckými ústavami spočívá v tom, že znalecké organizace jsou „pověštinou pouze právnické osoby, které slouží jednotlivým znalcům jako jistá forma zákonem vymezeného znaleckého sdružení“.²⁴⁷ Vedle toho znalecké ústavy plní významnou roli v rámci znaleckého systému, jelikož poskytují ministerstvu spravedlnosti součinnost při vykonávání odborných zkoušek, ověřují odbornou způsobilost znalců a zajišťují jejich vzdělávání a kontrolní činnost.²⁴⁸

²⁴³ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 322.

²⁴⁴ Srov. § 4 zák. o znalcoch, § 15 NZnalZ a § 15 zák. č. 354/2019 Sb.

²⁴⁵ Viz § 5 zák. o znalcoch

²⁴⁶ CHMELÍK, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 165-166.

²⁴⁷ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 322.

²⁴⁸ Tamtéž

Správa znalecké činnosti byla podle zák. o znalcoch přenesena na ministerstvo spravedlnosti stejně, jako je tomu podle nové úpravy NZNalZ. Na rozdíl od české úpravy však slovenská úprava poskytuje ministerstvu spravedlnosti v otázkách správy znalectví oporu prostřednictvím součinnosti znaleckých ústavů.²⁴⁹ Výše bylo zmíněno, že ze zvládnutí správy znalectví ministerstvem spravedlnosti panuje v České republice obava. Podle mého názoru by mohla být zažehnána právě zavedením podobných opatření, k jakým bylo přikročeno na Slovensku.

²⁴⁹ ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 322.

5. Závěr a návrhy de lege ferenda

Cílem předkládané práce, který jsem si vytyčila v úvodu, bylo poskytnutí ucelené analýzy znaleckého dokazování v trestním řízení a srovnání původní a nové právní úpravy a rovněž české a slovenské právní úpravy znaleckého dokazování v trestním řízení s cílem poukázat na problémy, které v souvislosti se znaleckou činností v trestním řízení vyvstávají, a navrhnout jejich řešení. Přestože jsem si vědoma toho, že se mi s ohledem na rozsah této práce nepodařilo obsáhnout celou problematiku znaleckého dokazování v trestním řízení a poukázat na všechny problematické otázky, domnívám se, že hlavní cíl práce se mi naplnit podařilo. V následujícím textu proto podávám stručné shrnutí zjištění, k nimž jsem v rámci této práce dospěla.

Znalecký posudek je jedním z velmi významných důkazních prostředků, bez něhož se dnes neobejde prakticky žádné trestní řízení, v němž je třeba odborných znalostí, a mnohdy na něm závisí správnost soudního rozhodnutí v meritu věci. Proto je zcela esenciální správnost a kvalita znaleckého posudku, která pochopitelně z velké části závisí na osobě znalce. Proto zastávám názor, že zpřísnění nároků na zápis do seznamu znalců a zavedení vstupní zkoušky novou právní úpravou, je krokem správným směrem. Doufám, že obavy z toho, že přísnější právní úprava zapříčiní pokles zájmu o vykonávání znalecké činnosti a odchod některých znalců z oboru, se nepotvrdí. Tomu by mohlo napomoci plánované zvýšení odměn znalců.

Velmi zdařilá je podle mého názoru nová systematika zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, která umožňuje snadnou orientaci v zákoně. Kladem nového zákona je rovněž zakotvení nároku na zápis do seznamu znalců, kterým byl zajištěn soulad s požadavky Evropské unie dopadajícími na znaleckou činnost.

Jako problematický bod nové právní úpravy znalectví naopak vnímám převedení celé správní agendy na ministerstvo spravedlnosti, které se správou znalectví v takovém rozsahu, v jakém ji má podle nové právní úpravy vykonávat, nemá zkušenosti. Jak bylo naznačeno v kapitole pojednávající o srovnání české a slovenské právní úpravy, řešením případných problémů, které mohou v souvislosti se správou znalectví vyvstat, by mohlo být zavedení opory ministerstva spravedlnosti v této oblasti některými z institucí, které vykonávají

znaleckou činnost. Ostatně vliv slovenské právní úpravy znalecké činnosti na úpravu českou je patrný z toho, že nová česká právní úprava zavádí s některými odlišnostmi velkou část změn zavedených zákonem o znalcoch, nebylo by proto podle mého názoru na škodu inspirovat se slovenskou právní úpravou i v případě potřeby novelizace české právní úpravy.

Stejně tak by se mohla inspirovat česká právní úprava trestního procesu slovenským trestným poriadkom. Trestní řád je i přes řadu novel, a částečně zároveň i pro ně, velmi těžkopádný, nepřehledný a v některých ohledech také až příliš stručný. Chybí v něm například ucelená úprava odborného vyjádření. Naproti tomu pro trestný poriadok byla zvolena oproti trestnímu řádu přehlednější a logičtější systematika, byla také doplněna některá ustanovení, jejichž obsah česká právní úprava postrádá a musí být dovozován z judikatury.

Pokud jde přímo o znalecké dokazování v trestním řízení, za základní problém spojený s dokazováním znaleckým posudkem považuji fakt, že znalecký posudek bývá často orgány činnými v trestním řízení přijímán zcela nekriticky. Znalecký posudek musí být stejně jako jiné důkazní prostředky podroben zevrubnému hodnocení nejen z hlediska zákonnosti, věrohodnosti, relevance, ale i jeho věcné správnosti za účelem naplnění zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností. Proto je stěžejní vlastností znaleckého posudku jeho přezkoumatelnost, která je zajištěna úplností a srozumitelností znaleckého posudku a uvedením všech podkladů, které byly k vypracování posudku použity. To umožňuje orgánu činnému v trestním řízení zhodnotit správnost znaleckého posudku i s ohledem na podklady použité k jeho vypracování, což je významné z toho důvodu, že znalec výběrem podkladů k vypracování znaleckého posudku sám svým způsobem provádí hodnocení důkazů.

Druhý problém spojený s dokazováním znaleckým posudkem je jeho nadužívání spojené s průtahy řízení. Trestní řád tento problém řeší, podle mého názoru celkem úspěšně, zavedením přednosti odborného vyjádření před znaleckým posudkem. Argument, že toto řešení je neúčinné vzhledem k zavedení možnosti opatřit znalecký posudek stranou řízení, považuji za irelevantní, vzhledem k tomu, že znalec je povinen pod hrozbou trestního stíhání podat úplný a pravdivý znalecký posudek a orgány činné v trestním řízení jsou povinny ke znaleckému posudku předloženému stranou řízení, který obsahuje stanovené

náležitosti, přistupovat stejně, jako by si jeho podání vyžádaly samy. Pokud tedy v souvislosti s výše řečeným dochází k problémům, není na vině úprava umožňující předložit znalecký posudek straně řízení.

6. Resumé

This thesis discusses the issue of expert evidence in criminal proceedings. The goal of the thesis is to present an analysis of expert evidence in criminal proceedings, regulated in the Act No. 141/1961 Sb., and to compare the current legislation of Act No. 36/1967 Coll. with the new legal regulation of Act No. 254/2019 Coll. Lastly, a comparison of the Czech and Slovak legislations. I focus on problems that arise in connection with expert evidence in criminal proceedings and try to point out possible solutions to these problems.

In my opinion, the new legislation has solved many problems that the original legislation was not able to deal with. Time will tell if new problems arise in connection to the new legislation. If this were to happen, the amendments could be based, for example, on the Slovak legislation.

7. Seznam použité literatury

7.1. Monografie a statě ve sbornících

1. BRADÁČ, Albert; KLEDUS, Miroslav; KREJČÍŘ, Pavel a kol. *Soudní znaleství*. 1. vyd. Brno: AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM, s.r.o., 2010, 242 s. ISBN 978-80-7204-704-8.
2. FENYK, J. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In. KALVODOVÁ, Věra; FRYŠTÁK, Marek; PROVAZNÍK, Jan a kol. *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018. s. 117-134. ISBN 978-80-210-8921-1.
3. FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. 952 s. ISBN 978-80-7598-306-0.
4. FRYŠTÁK, Marek. *Dokazování v přípravném řízení*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, 392 s. ISBN 978-80-210-7687-7.
5. FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 116 s. ISBN 978-80-7598-386-2.
6. FRYŠTÁK, Marek; KREJČÍ, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2009. 167 s. ISBN 978-80-210-4955-0.
7. HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. xxii, 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1.
8. CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 509 s. ISBN 978-80-7380-488-6.
9. CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Praha: VŠFS, 2018. 228 s. ISBN 978-80-7408-175-0.
10. CHMELÍK, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 303 s. ISBN 80-86898-42-3.
11. JELÍNEK, Jiří. Dokazování z hlediska budoucí právní úpravy českého trestního řádu. In. JELÍNEK, Jiří a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, s. 13-18. ISBN 978-80-7502-287-5.

12. KŘÍSTEK, Lukáš. *Znalectví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 332 s. ISBN 978-80-7478-042-4.
13. MUSIL, Jan; KRATOCHVÍL, Jan; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007. xlix,1166 s. ISBN 978-80-7179-572-8.
14. NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. 458 s. ISBN 978-80-7380-677-4.
15. POLČÁK, Radim; PÚRY, František; HARŠATA, Jakub a kol. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. 253 s. ISBN 978-80-210-8073-7.
16. PRAŽÁK, Josef. *Soudní znalci*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1940, 377 s.
17. PROVAZNÍK, J. Vybrané problémy současného modelu dokazování v trestním řízení. In KALVODOVÁ, Věra; HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Dokazování v trestním řízení. Právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015. s. 28-48. ISBN 978-80-210-8072-0.
18. STRAUS, Jiří a kol. *Úvod do kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, 175 s. ISBN 80-86473-82-1.
19. ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan; KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 1009 s. ISBN 978-80-7400-496-4.
20. ŠEVČÍK, Petr; ULLRICH, Ladislav. *Znalecké právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, xx, 369 s. ISBN 978-80-7400-539-8.
21. ŠIMOVČEK, Ivan a kol. *Trestné právo procesné*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, 417 s. ISBN 978-80-7380-768-9.
22. VÁCHA, Vladimír; KRATĚNA, Jindřich; ZACHAROV, Sergej. *Znalecká činnost v prostředí EU a dalších vybraných státech včetně Ruska*. Praha: České vysoké učení technické, 2013, 310 s. ISBN 978-80-01-05326-3.

7.2. Komentáře

1. DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. 1. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, xiv, 191 s. ISBN 978-80-7400-148-2.
2. DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní řád: komentář. I. díl, (§ 1 až 179h)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. xxviii, 1383 s. ISBN 978-80-7552-600-7. Dostupné také v Systému ASPI.

3. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář. I, § 1-156*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. xxii, 1898 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

7.3. Časopisecké zdroje

1. FRYŠTÁK, Marek. Znalecký posudek, jeho význam a hodnocení v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 9, s. 186-189. ISSN 1213-5313.
2. CHMELÍK, Jan; KYBIC, Petr. Pravděpodobnostní závěry v trestním řízení. *Státní zastupitelství*, 2014, č. 2, s. 18-23. ISSN 1214-3758.
3. NĚMČÁK, Vítězslav. K některým otázkám právní úpravy znalecké činnosti a jejího možného vývoje. *Státní zastupitelství*, 2014, č. 2, s. 7-11. ISSN 1214-3758.
4. RŮŽIČKA, Miroslav; ZEZULOVÁ, Jana. K problematice vzájemného vztahu znaleckého posudku a odborného vyjádření po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 9, s. 256. ISSN 1213-5313.
5. ŠÁMAL, Pavel. Znalci a jejich trestní odpovědnost. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 9, s. 15-23. ISSN 1210-6348
6. UMLAUF, Josef. O jistotě v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2018, č. 7-8, s. 184. ISSN 1213-5313.
7. VANTUCH, Pavel. Může být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svědek? *Bulletin advokacie*, 2012, č. 6, s. 17-23. ISSN 1210-6348

7.4. Internetové zdroje

1. DOUCHA, Rudolf. Zákon o znalcích. Jak paralyzovat českou justici? II. In. *Česká justice* [online]. 16. 11. 2019 [cit. 15. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/zakon-znalcich-paralyzovat-ceskou-justici-ii/>
2. FRYŠTÁK, Marek. Odborné vyjádření versus znalecký posudek. In. *Dny práva* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2010 [cit. 25. 2. 2020]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/01_aktuali/Frystak_Marek_\(3939\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/01_aktuali/Frystak_Marek_(3939).pdf)

3. MADLIAK, Jozef; PORADA, Viktor. Niekoľko poznámok k rekodifikáciám trestnoprávných noriem v Slovenskej republike. In. Dny veřejného práva. 2007 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2007 [cit. 19. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/Souhrn_Final.pdf s. 752-774.
4. MUSIL, J.. Hodnocení znaleckého posudku. Kriminalistika, 2010, č. 3. In. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 12. 2. 2020]. ISSN 1210-9150 Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>
5. PASEKOVÁ, Eva. Znalec Lukáš Křístek: Nový zákon je samý bič a žádný cukr. In. *Česká justice* [online]. 14. 9. 2019 [cit. 16. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/09/znalec-lukas-kristek-novy-zakon-samy-bic-zadny-cukr/>
6. VISINGER, Radek. Novému zákonu o znalcích říkám „měkké“ ano. In. *Česká justice* [online]. 29. 9. 2019 [cit. 18. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/novemu-zakonu-znalcich-rikam-mekke-ano/>

7.5. Právní předpisy a další legislativní zdroje

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 254/2019 Sb. o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech
2. Evropská úmluva o ochraně lidských práv, přijata sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
3. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, přijata vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 143/1988 Sb. o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
4. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
5. Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
6. Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 123/2015 Sb., kterou se stanoví seznam znaleckých oborů a odvětví pro výkon znalecké činnosti

7. Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů
9. Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
10. Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
11. Zákon č. 254/2019 Sb. o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech
12. Zákon č. 255/2019 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech a zákona o soudních tlumočnících a soudních překladatelích
13. Zákon č. 265/2001 Sb. ze dne 29. června 2001, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
14. Zákon č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
15. Zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov
16. Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
17. Zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob, ve znění pozdějších předpisů
18. Zákon č. 444/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
19. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

7.6. Judikatura

7.6.1. *Rozhodnutí Ústavního soudu*

1. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. 5. 1996, SbNU 5/1996, sp. zn. I. ÚS 32/95.
2. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 5. 1997, SbNU 8/1997, sp. zn. III. ÚS 51/96.
3. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 2. 2004, SbNU 32/2004, sp. zn. I. ÚS 733/01.

4. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2007, SbNU 45/2007, sp. zn. III. ÚS 299/06.
5. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. května 2008, SbNU 49/2008, sp. zn. II. ÚS 2014/07.
6. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 10. 2008, SbNU 51/2008, sp. zn. I. ÚS 1012/07.
7. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. 6. 2011, SbNU 61/2011, sp. zn. I. ÚS 864/11.

7.6.2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 8. 1970, sp. zn. 7 To 7/70.
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 3. 6. 1976, sp. zn. 4 Tz 98/76.
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 7. 3. 1986, sp. zn. 8 Tz 7/86.
4. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 4. 1997, sp. zn. 2 Tzn 19/97.
5. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 5. 2007, sp. zn. 33 Odo 324/2005.
6. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 2. 2010, sp. zn. 4 Tz 101/2009.
7. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2018, sp. zn. 8 Tdo 819/2015.
8. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2018, sp. zn. 30 Cdo 3417/2016.
9. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 4. 2007, sp. zn. 4 Tz 124/2006.
10. Usnesení Nejvyššího soudu SSR ze dne 25. 9. 1984, sp. zn. 3 To 54/84.
11. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 11 Tdo 1202/2010.
12. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. 5 Tdo 1337/2013.

7.6.3. Další soudní rozhodnutí

1. Rozsudek ESLP ze dne 29. června 1983, Pretto proti Itálii, stížnost č. 7984/77.
2. Rozsudek SDEU ze dne 17. 3. 2011, Josep Penarroja Fa, sp. zn. C-372/09 a C-373/09.